

Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları

AMEA-da beynəlxalq elmi konfrans

"Dövlət başçısının imzaladığı Birinci Türkoloji Qurultayın 90 və 100 illik yubileylərinin keçirilməsi haqqında sərəncamları Türk dünyası alim və mütəfəkkirlərinə göstərilən yüksək diqqət və ehtiramın nümunəsidir", - deyə bildiren akademik İsa Həbibbəyli bu təşəbbüslərin Türk dünyasında elmi-mədəni əməkdaşlığın, birliyin və həmrəyliyin möhkəmlənməsinə xidmət etdiyini vurğulayıb.

O, konfransda təqdim ediləcək məruzələrin türkologiya elminin inkişafına təkan verəcəyini, elmi əlaqələrin güclənməsinə imkan yaradacağını bildirib, əldə olunan nəticələrin həm ölkədə, həm də beynəlxalq səviyyədə sülh və qardaşlığın möhkəmlənməsinə töhfə verəcəyinə əminliyini ifadə edib.

Sonra çıxış edən **Türkiyənin Yunus Emre İnstitutunun prezidenti, professor Abdurrahman Aliy** Birinci Türkoloji Qurultayı ortağ zəngin keçmişə və qədim irsə malik türk xalqlarının mədəni integrasiya-

Fevralın 27-də AMEA Rəyasət Heyətində Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinə həsr olunmuş "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfrans öz işinə başlayıb.

Konfrans iştirakçıları əvvəlcə Fəxri xiyabanda görkəmli dövlət xadimi, müasir müstəqil Azərbaycan dövlətinin memarı və qurucusu Ulu öndər Heydər Əliyevin xatirəsinə ehtiramlarını bildirib, Ümummilli Liderin abidəsi önünə gül dəstələri düzüblər. Ulu Öndərin ömür-gün yoldaşı, görkəmli oftalmoloq-alim akademik Zərifə xanım Əliyevanın da məzarı üzərinə güllər düzülüb.

Tədbir iştirakçıları Şəhidlər xiyabanında Azərbaycanın suverenliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda canlarından keçmiş qəhrəman Vətən övladlarının xatirəsini yad edib, məzarları önünə gül dəstələri qoyublar. Konfrans iştirakçıları, həmçinin "Türk şəhidliyi" abidəsinə ziyarət edib, bu məzarlıqda uyuyan qəhrəman və fədakar türk qardaşlarımızın əziz xatirəsini anıblar.

Daha sonra beynəlxalq elmi konfransın iştirakçıları AMEA Rəyasət Heyətinin foyesində Birinci Türkoloji Qurultaya həsr olunmuş məlumat bazası, virtual sərgi, eləcə də AMEA-da yubileyə bağlı nəşr olunmuş kitablarla tanış olublar.

Konfrans Birinci Türkoloji Qurultayın təşkilində yaxından iştirak etmiş Türk dünyasının görkəmli şəxsiyyətlərinin xatirəsinin bir dəqiqəlik sükutla yad edilməsi ilə başlayıb.

Konfransı giriş nitqi ilə **AMEA-nın prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli** açaraq iştirakçıları salamlayıb, bu mötəbər tədbir münasibətilə qonaqları Akademiyada görməkdən məmnunluğunu ifadə edib.

Akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, 1926-cı ildə AMEA-da məhz bu tarixi zalda keçirilmiş Birinci Türkoloji Qurultay XX əsrdə türk xalqlarının, o cümlədən Azərbaycan xalqının mədəni həyatında mühüm hadisə olub. Qurultayda türk xalqlarının dili, tarixi, ədəbiyyatı, əlifbası, etnoqrafiyası və mədəniyyəti ilə bağlı gələcəyə yönəlmiş mühüm qərarlar qəbul edilib, Türk dünyasının tanınmış alim və ziyalıları bir araya gəlib.

"Qurultayın ən böyük tarixi nailiyyətlərindən biri mürəkkəb siyasi şəraitə baxmayaraq latın qrafikalı ortağ türk əlifbasının qəbul edilməsi olmuşdur", - deyən AMEA rəhbəri bu mötəbər tədbirin türkologiya elminin əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirdiyini bildirib. Qeyd edib ki, Qurultayın elmi irsi bu gün də öz aktuallığını qoruyub saxlayır.

Akademik İsa Həbibbəyli Bakı şəhərinin XIX əsrin sonlarından Türk dünyasında elmi-mədəni inkişafın mərkəzlərindən biri olduğunu, Azərbaycanın zəngin elmi və mədəni potensialının region üçün önəmli nümunə təşkil etdiyini vurğulayıb. O, müstəqillikdən sonra Azərbaycanın latın qrafikasına keçidi rəsmi şəkildə həyata keçirən ilk türk dövlətlərindən biri olduğunu xatırladı.

AMEA prezidenti bildirib ki, 11 sentyabr 2024-cü il tarixində Bakıda Beynəlxalq Türk Akademiyası və Türk Dil Qurumu tərəfindən keçirilmiş "Türk Dünyası Ortaq Əlifba Komissiyası"nın üçüncü iclasında 34 hərfdən ibarət Ortaq Türk Əlifbası üzrə ümumi razılıq əldə edilib. Bu, Türk dünyasında ortağ mədəni və elmi məkanın formalaşması baxımından mühüm addım hesab olunur.

sında mərhələ yaratmış mühüm hadisə kimi dəyərləndirib. O, Qurultayın vaxtilə irəli sürdüyü bir çox ideyaların müasir şəraitdə uğurla gerçəkləşdiyini söyləyib.

Daha sonra Birinci Türkoloji Qurultaya həsr olunan film nümayiş etdirilib.

Tədbirdə **Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət nazirinin müavini Fərid Cəfərov** çıxış edərək XX əsrin əvvəllərinin türk xalqları üçün mürəkkəb və tələpəli bir mərhələ kimi yadda qaldığını deyib. Bildirib ki, Birinci Türkoloji Qurultay böyük intellektual platforma kimi çıxış edərək, dil, əlifba, maarifçilik və mədəni irs məsələlərini sistemli şəkildə gündəmə gətirib.

Daha sonra **Türkiyə Respublikasının Mədəniyyət və Turizm nazirinin müavini Serdar Çam**, **Türkiyə Milli Təhsil nazirinin müavini dos. Celile Ören Ökten**, **AR Elm və Təhsil Nazirliyi yanında Elm və Ali Təhsil üzrə Dövlət Agentliyinin direktoru Ülkər Səttarova**, **Türkiyənin ölkəmizdəki səfiri prof. Birol Akgün**, **Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri, Xalq yazıçısı Anar**, **Türkiyə millət vəkili, AK Partiya sədr müavini, Türk Dövlətləri ilə əlaqələr üzrə başqan, prof. Dr. Kürşat Zorlu**, **Atatürk Kültür, Dil, Tarix Yüksək Qurumunun prezidenti, prof. Dərya Örs**, **Beynəlxalq Türk Akademiyasının prezidenti, akademik Şahin Mustafayev**, **Türk Dil Qurumunun rəhbəri, prof. Osman Mert**, **Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlı** çıxış ediblər.

Tədbirdə, həmçinin **Türk Mədəniyyəti Araşdırma İnstitutunun direktoru, prof. Ahmet Bican Ercilasun** "Türkologiyanın strateji əsasları Qurultay miqyasında", **Azərbaycan Atatürk Mərkəzinin rəhbəri, akademik Nizami Cəfərov** "Birinci Türkoloji Qurultayda Azərbaycan" və **Azərbaycan Dillər Universitetinin professoru Adil Babayev** "Birinci Türkoloji Qurultay

və dərsləri: tarix və müasirlik

İştirakçılarının aqibəti və şərəfi" mövzusunda məruzələrlə çıxış ediblər.

Çıxışlarda Birinci Türkoloji Qurultayın tarixi əhəmiyyətini, ideya əsaslarını və təşkilatçılarının elmi irsini müasir elmi yanaşmalar kontekstində təhlil etmək baxımından tədbirin önəmi qeyd edilib. Bildirilib ki, bu tədbir Türk dünyasının intellektual birliyini möhkəmləndirən, elmi dialoqu dərinləşdirən və yeni tədqiqatlara yol açan mühüm platformadır.

Daha sonra tədbir öz işini panel iclaslarla davam etdirib.

Beynəlxalq elmi konfransda Azərbaycandan başqa, Türkiyə, Özbəkistan, Qazaxıstan, Türkmənistan, Qırğızıstan, Şimali Kipr Türk Cümhuriyyəti və başqa ölkələrdən gəlmiş tanınmış elm adamlarının məruzələri dinlənilib.

Konfrans çərçivəsində "Birinci Türkoloji Qurultayın çağırılmasının tarixi və ictimai zərurəti", "Qurultayın təşkilatçıları və aparıcı simalarının türkologiya elminə töhfələri", "Qurultay qərarlarının türk xalqlarının elmi və mədəni inkişafına təsiri", "Türk dillərinin tədqiqi, əlifba və terminologiya məsələləri, metodoloji yanaşmalar, "Qurultay ideyalarının sovet dövründə və sonrakı mərhələlərdə inkişaf dinamikası", "Müstəqillik dövründə türkologiyaya qarşısında duran çağırışlar, "Qlobal elmi mühitdə türkoloji araşdırmaların perspektivləri" və "Qurultayın az araşdırılmış pərdəxəşi məqamları" istiqamətləri üzrə müzakirələr aparılıb.

Dilçilər, tarixçilər, etnoqraflar, ədəbiyyatşünaslar və mədəniyyət tədqiqatçıları türkologiya elminin aktual problemlərini müxtəlif elmi məktəblərin baxış bucağından təqdim ediblər.

Beynəlxalq elmi konfrans fevralın 28-də Xəzər Universitetində davam etdirilib.

Türkiyənin Yunus Emre İnstitutunun prezidenti, professor Abdurrahman Aliy: Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyi türk aləminin intellektual irsinin yenidən dəyərləndirilməsi baxımından yeni imkanlar açır

Birinci Türkoloji Qurultay ortaq zəngin keçmişə və qədim irsə malik türk xalqlarının mədəni integrasiyasında mərhələ yaratmış mühüm hadisələrdəndir. Qurultayın 100 illik yubileyi türk aləminin intellektual irsinin yenidən dəyərləndirilməsi, Türkologiyaya aktual məsələlərinin müzakirəsi və elmi əməkdaşlıq imkanlarının genişləndirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Bunu Türkiyənin Yunus Emre İnstitutunun prezidenti, professor Abdurrahman Aliy Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubileyinə həsr olunan "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda çıxışı zamanı deyib.

Professor Abdurrahman Aliy bildirib ki, türk dilinin beynəlxalq miqyasda yayılması, ortaq mədəni irsin qorunması və elmi fəaliyyətlərin dəstəklənməsi əsas prioritetlərdəndir. O, Yunus Emre İnstitutu tərəfindən türkologiyaya sadəcə bir elm sahəsi kimi deyil, tarixi irsi, mədəni qarşılıqlı təsiri, diplomatik baxışı, dil və təhsil siyasətlərini əhatə edən, çoxşaxəli və strateji bir istiqamət kimi qiymətləndirildiyini söyləyib. Vurğulayıb ki, ortaq məqsədlər ətrafında birləşmiş türkologiya cəmiyyəti beynəlxalq müstəvidə daha güclü və təsirli mövqe formalaşdırıb.

İnstitut prezidenti Birinci Türkoloji Qurultayın vaxtilə irəli sürdüyü bir çox ideyaların müasir şəraitdə uğurla gerçəkləşdiyini söyləyib. O, bugünkü tədbirdə Türk dünyasından və Türk dünyası xaricindəki ölkələrdən gəlmiş dəyərli türkoloqların eyni məkan altında toplaşmasını əhəmiyyətli hadisə kimi dəyərləndirib. Qurultayın Türk ölkələri arasında qardaşlıq ruhu ilə müttəfiqlik münasibətlərinin möhkəmləndirilməsi və qarşılıqlı mədəni əməkdaşlıq əlaqələrinin dərinləşdirilməsinə töhfə verəcəyinə əminliyini bildirib.

Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət nazirinin müavini Fərid Cəfərov: Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubileyi ortaq elmi düşüncənin və türk xalqları arasında ideya mübadiləsinin davamı kimi mühüm əhəmiyyət daşıyır

Bir əsr öncə Türk dünyasının ən mötəbər elm hadisələrindən olan Birinci Türkoloji Qurultay məhz Bakıda baş tutmuşdu. Bugünkü toplantı intellektual dialoqun və türk xalqları arasında ideya mübadiləsinin davamı kimi mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Bu fikirləri Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət nazirinin müavini Fərid Cəfərov AMEA-da keçirilən Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinə həsr olunmuş "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda çıxışı zamanı səsləndirib.

XX əsrin əvvəllərinin türk xalqları üçün mürekkəb və tələpəli bir mərhələ kimi yadda qaldığını deyən Fərid Cəfərov, Türkoloji Qurultayın həmin dövrdə milli-mənəvi kimliyin qorunması və inkişaf etdirilməsinin elmi-konseptual əsaslarının müzakirəsi baxımından xüsusi aktualıq kəsb etdiyini bildirib. Qeyd edib ki, Birinci Türkoloji Qurultay böyük intellektual platforma kimi çıxış edərək, dil, əlifba, maarifçilik və mədəni irs məsələlərini sistemli şəkildə gündəmə gətirib.

Onun sözlərinə görə, tədbirin əhəmiyyəti yalnız qəbul olunan qərarlarla məhdudlaşmayıb, eyni zamanda, irəli sürülən ideyaların geniş coğrafiyada yayılması, aktual elmi müzakirələrin aparılması və ortaq düşüncə məkanının formalaşdırılmasını nəzərdə tutub. Qurultay türk dünyasının zəngin keçmişinə istinad edib, eyni zamanda gələcək barədə düşünmək, ortaq strateji baxışlar və mədəni həmrəyliyin əsaslarını müəyyənləşdirmək baxımından mühüm nəticələrlə yadda qalıb.

Nazir müavini Türk dünyasında mədəni integrasiya ideyasının elmi əsaslarla müzakirəyə çıxarılmasının müasir dövrdə aktuallığını qoruyub saxladığını, bu istiqamətin dövlət başçısı cənab İlham Əliyev tərəfindən mədəni siyasətin prioritetlərindən biri kimi ardıcıl şəkildə dəstəkləndiyini söyləyib. Xatırladı ki, ölkə rəhbərinin 2005 və 2016-cı illərdə imzaladığı sərəncamlarla Birinci Türkoloji Qurultayın 80 və 90 illik yubileylərinin keçirilməsi təmin olunub, 2025-

ci ildə isə Qurultayın 100 illiyinin qeyd edilməsi ilə bağlı müvafiq Sərəncam imzalanıb.

Fərid Cəfərov bildirib ki, ötən ilin oktyabr ayında Qəbələdə keçirilmiş Türk Dövlətləri Təşkilatı Dövlət Başçıları Şurasının 12-ci Zirvə Görüşü və tədbirin yekun sənədində əksini tapmış müddəalar ölkəmizdə mədəni və humanitar integrasiyanın prioritet olaraq müəyyənləşdirildiyini bir daha təsdiqləyir: "Türk dövlətləri arasında əməkdaşlığın daha da möhkəmləndirilməsi istiqamətində atılan addımlar bu sahədə məqsədyönlü və sistemli siyasətin tərkib hissəsidir".

1930-cu illərdə baş verən repressiyaların türkdilli xalqların elmi və mədəni inkişafına ağır zərbə vuduğunu söyləyən Fərid Cəfərov qeyd edib ki, bu proseslər Birinci Türkoloji Qurultayın qarşıya qoyduğu məqsədlərin tam şəkildə reallaşdırılmasına imkan verməyib. Bununla belə, XX əsrin sonlarında Türk dünyası ölkələri arasında əlaqələrin möhkəmləndirilməsinə dair Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən yürüdülmüş siyasət, sonrakı mərhələdə Prezident İlham Əliyev tərəfindən də uğurla davam etdirilib.

O, həmçinin AMEA-da son illərdə müxtəlif dövlət qurumları, nazirliklərlə birgə Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyi ilə əlaqədar bir sıra elmi tədbirlərin təşkil olunduğunu, sanballı nəşrlərin hazırlandığını, müxtəlif tədqiqat və mədəniyyət layihələrinin həyata keçirildiyini qeyd edib. Bu əməkdaşlığın müvafiq sahədə elmi irsin sistemli şəkildə öyrənilməsi və ictimaiyyətə çatdırılmasına mühüm töhfə verəcəyinə əminliyini ifadə edib.

"Qloballaşma, yeni çağırışlar, rəqəmsallaşma və sünə intellektin sürətli inkişafı mədəniyyət anlayışına da yeni məzmun qazandırır", - deyən nazir müavini bu şəraitdə milli-mənəvi dəyərlərin qorunaraq yeni rəqəmsal mühitə uyğunlaşdırılmasının vacibliyini önə çəkib.

Fərid Cəfərov bu kimi tədbirlərin Türk dünyası dövlətlərinin alimləri arasında əlaqələrin gücləndirilməsi, ortaq tədqiqat platformalarının yaradılması və davamlı mədəni dialoqun təşkili baxımından önəmini vurğulayıb.

Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları

Türkiyənin mədəniyyət və turizm nazirinin müavini Serdar Çam:

Bakı Türk dünyasının elmi mərkəzi kimi tarixi missiyasını yenidən yerinə yetirir

Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq konfrans sadəcə növbəti elmi tədbir deyil, həm də tarixi yaddaşa və ortaq türk kimliyinə hörmətin simvoludur.

Bunu Türkiyə Cümhuriyyətinin mədəniyyət və turizm nazirinin müavini Dr. Serdar Çam Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubileyinə həsr olunan "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" adlı beynəlxalq elmi konfransda çıxışı zamanı deyib.

O, çıxışında Türk dünyasının elmi, mədəni və siyasi birliyinin əhəmiyyətindən bəhs edərək Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında keçirilən tədbirin rəmzi mənə daşdığını bildirib. Nazir müavini bir əsr əvvəl baş tutmuş Birinci Türkoloji Qurultaydan sonra yenidən eyni məkanda birgə toplantının təşkil olunmasının keçmişlə gələcək arasında mühüm körpü rolunu oynadığını qeyd edib.

Serdar Çam vurğulayıb ki, Birinci Türkoloji Qurultayın iştirakçılarının fəaliyyəti bir əsr sonra türk dövlətlərinin geniş məkanında öz əksini tapır. Bakı Türk dünyasının elmi mərkəzi kimi tarixi missiyasını yenidən yerinə yetirir.

Nazir müavini müasir dövrün çağırışlarına diqqət çəkərək bildirib ki, gələcək nəsillərə daha zəngin və dayanıqlı mədəni irs ötürməyin əsas yolu elmin inkişafından keçir. Onun sözlərinə görə, texnologiya, süni intellekt, robotik sistemlər və rəqəmsallaşma bu sahədə tərəqqinin əsas hərəkətverici qüvvəsinə çevrilib və mədəniyyətin qorunması, tədqiqi və təbliği üçün yeni imkanlar açır.

Serdar Çam türk dövlətləri arasında integrasiya prosesinə də xüsusi diqqət yetirərək bu istiqamətdə nümayiş etdirilən siyasi iradəni yüksək qiymətləndirib, ortaq məqsədlərə xidmət edən birgə təşəbbüslərin gələcək əməkdaşlıq üçün möhkəm zəmin yaratdığını vurğulayıb.

Türkiyə Cümhuriyyətinin ölkəmizdəki fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Birol Akgün:

Rəqəmsallaşma, süni intellekt və texnologiya dövründə aparılan ortaq araşdırmalar Türk dünyası ölkələrinin inkişafında mühüm rol oynayacaq

1926-cı ildə regionun mühüm mədəniyyət mərkəzlərindən biri olan Bakıda keçirilmiş Birinci Türkoloji Qurultay türk xalqlarının tarixində dönmüş nöqtəsidir.

Bu fikirləri Türkiyə Cümhuriyyətinin ölkəmizdəki fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri Birol Akgün AMEA-da keçirilən Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinə həsr olunmuş "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda çıxışı zamanı səsləndirib.

Səfir qeyd edib ki, həmin mötəbər toplantıda dil, əlifba, ortaq terminologiya, tarix və mədəniyyət məsələləri ətrafında aparılan geniş elmi müzakirələr nəticəsində mühüm qərarlar qəbul olunub, türkologiya elminin sonrakı inkişaf istiqamətləri müəyyənləşdirilib.

Hazırda Türk Dövlətləri Təşkilatının ortaq siyasi layihələr, universitetlər və akademik qurumların işə elm və təhsil sahəsində müştərək layihələrin həyata keçirdiklərini deyən Birol Akgün rəqəmsallaşma, süni intellekt və texnologiya dövründə aparılan ortaq araşdırmaların, həyata keçirilən birgə innovativ layihələrin Türk dünyası ölkələrinin inkişafında mühüm rol oynayacağını vurğulayıb. O, "Bir millət, iki dövlət" devizinin tək siyasi deyil, həmçinin elm, təhsil və mədəniyyət sahələrində də birliyi ehtiva etdiyini bildirib.

Xalq yazıçısı Anar:

Birinci Türkoloji Qurultayın yubileyinin təntənəli şəkildə qeyd edilməsi bütün Türk dünyasının bayramıdır

Yüz il əvvəl yalnız Türkiyədən gələn alimlər müstəqil ölkənin təmsilçiləri idilər, bu gün isə burada 7 müstəqil türk dövlətinin nümayəndələri iştirak edir, bu da tarixi ədalətin bərqərar olması deməkdir.

Bu sözləri Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyəti binasının Böyük akt zalında keçirilən "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransın təntənəli açılış mərasimində Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin (AYB) sədri Xalq yazıçısı Anar deyib.

Tədbir iştirakçılarını rəhbərlik etdiyi qurum adından salamlayan Xalq yazıçısı Anar bildirib ki, Prezident İlham Əliyevin "Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubileyinin keçirilməsi" haqqında Sərəncamına əsasən, bu əlamətdar hadisənin yubileyi geniş şəkildə qeyd edilir. Əlavə edib ki, bugünkü tədbirin özəl yeri var, çünki Birinci Türkoloji Qurultay 100 il əvvəl məhz bu tarixi məkanda baş tutub.

AYB sədri AMEA Rəyasət Heyəti binasının Böyük akt zalında müxtəlif illərdə baş verən əlamətdar hadisələr, həmçinin bir əsr öncə burada keçirilən Qurultayın tarixi qərarlarının qəbul edilməsi zamanı aparılan gərgin müzakirələr haqqında ətraflı bəhs edib.

Xalq yazıçısı Anar yubileyin keçirilməsinin böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini, bu hadisənin bütün Türk dünyasının bayramı olduğunu vurğulayıb, bu bayram münasibətilə bütün iştirakçıları təbrik edib.

Türkiyənin millət vəkili Kürşat Zorlu:

100 illik yubiley elmi konfransı türkologiyanın aktual məsələlərinin müzakirəsi üçün çox faydalı olacaq

Türkdilli ölkələr arasında ünsiyyətin daha da möhkəmlənməsi üçün ortaq əlifbanın təbii istiqamətində atılmalı olan addımlar elmi konfransın əsas məsələlərindən biridir.

Bu fikri Türkiyənin millət vəkili Kürşat Zorlu bildirib. O, daha sonra deyib:

- Heç bir vasitəçi olmadan anlaşılan türkdilli dövlətlər eyni ailəyə mənsubdur və bu, bir-birimizlə əməkdaşlıq etmək üçün geniş perspektivlər yaradır. Gücümüz birliyi bizdədir. Bu baxımdan elmi konfransdan gözləntilərimiz böyükdür.

Tədbirdə bu qədər iştirakçının, qonaqların olması məni çox sevindirdi. Birinci qurultayda cəmi 131 nəfər iştirak edirdisə, 100 illik yubiley münasibətilə keçirilən bugünkü konfransda bütün türk dövlətlərindən olan elm adamları, o cümlədən tarixçilər, dilçilər arxeoloqların iştirakı bayram əhvalı yaradır. 100 illik yubiley elmi konfransı türkologiyanın aktual məsələlərinin müzakirəsi üçün çox faydalı olacaq.

Türkiyənin Milli təhsil nazirinin müavini Celile Ören Ökten:

Yüz il sonra eyni məkanda Birinci Türkoloji Qurultayın ideya müəlliflərinin, təşkilatçı və iştirakçılarının əziz xatirələri yad edilir

Bir əsr əvvəl Bakıda keçirilmiş Birinci Türkoloji Qurultay zamanı dünyanın müxtəlif ölkələrindən türkoloq alimlər bir araya gələrək ortaq əlifba, ədəbiyyat, mədəniyyət, tarix və digər mühüm istiqamətlər üzrə geniş müzakirələr aparıb, türkologiya elminin inkişafına güclü tökən veriblər. Sonrakı illərdə bu sahədə aparılan araşdırmalar daha da genişləndirilib, yeni elmi istiqamətlər formalaşmış və mühüm nəticələr əldə olunub.

O, tədbir iştirakçılarını Türkiyənin milli təhsil naziri Yusuf Tekinin adından salamlayaraq, Qurultayın tarixi əhəmiyyətindən bəhs edib.

Celile Ören Ökten yüz ildən sonra, bu gün həmin tarixi zalda Birinci Türkoloji Qurultayın ideya müəllifləri, təşkilatçıları və iştirakçılarının əziz xatirəsinin yad edilməsinin bütün Türk dünyası üçün son dərəcə əlamətdar hadisə olduğunu bildirib. Nazir müavini qeyd edib ki, akademik elmi biliklərin inkişafı və geniş yayılması intellektual fərdlərin və bütövlükdə intellektual cəmiyyətlərin formalaşmasında mühüm rol oynayır. O, müxtəlif ölkələrdən çoxsaylı alim və tədqiqatçıların bir araya gəlməsi üçün yaradılmış şəraitə görə tədbirin təşkilatçılarına dərin minnətdarlığını ifadə edib.

Bunu Türkiyə Cümhuriyyətinin Milli təhsil nazirinin müavini, dos. Celile Ören Ökten Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubileyinə həsr olunan "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda çıxışı zamanı deyib.

Elm və Ali Təhsil üzrə Dövlət Agentliyinin direktoru Ülkər Səttarova:

Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi Azərbaycan elmi və mədəni ictimaiyyəti üçün xüsusi əhəmiyyətə malikdir

Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi Azərbaycan elmi və mədəni ictimaiyyəti üçün xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Bu mötəbər Qurultayın məhz Bakıda təşkil olunması onun Azərbaycan türkologiyasının tarixi uğurları sırasında özünəməxsus yer tutduğunu göstərir.

sistemli xarakter daşıyır. Yubiley çərçivəsində elmi toplantı və konfranslarda mövzu ətrafında geniş müzakirələr aparılır, ali təhsil müəssisələrində Qurultay materiallarının tədris prosesinə integrasiyası istiqamətində ardıcıl işlər görülür. Universitetlərdə Birinci Türkoloji Qurultayın zəngin elmi irsinin sistemli şəkildə öyrənilməsi məqsədilə metodik vəsaitlər, tədris proqramları və xüsusi kurslar hazırlanır.

Ülkər Səttarova bildirib edib ki, Birinci Türkoloji Qurultayın məhz Bakıda keçirilməsi ölkəmizin o illərdə türkologiyanın aparıcı elmi mərkəzlərindən biri olmasının aydın göstəricisidir. "Eyni zamanda, ölkəmizin yenidən belə bir nüfuzlu elmi mərkəz səviyyəsinə yüksəlməsi üçün zəruri və ardıcıl addımların atılması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Elm və Təhsil Nazirliyinin aidyyəti qurumlar da daxil olmaqla il ərzində Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubileyinə həsr olunmuş birgə elmi konfrans, simpozium, sessiya, seminar və dəyirmi masaların keçirilməsi, sərgilərin təşkili, eyni zamanda, gənclər üçün təqaüd proqramının hazırlanması, gənc alimlər üçün müsabiqələrin təşkili və bu istiqamətdə bir çox işlərin görülməsi nəzərdə tutulub.

1926-cı ildə müzakirə olunmuş və bu gün də aktuallığını qoruyub saxlayan orfoqrafiya, terminologiya, türk xalqlarının ədəbi dillərinin tarixi, ədəbiyyatı, ümumi tarixi, etnoqrafiyası və incəsənəti kimi bir sıra mühüm məsələlərin bundan sonra da təşkil olunacaq elmi tədbirlər çərçivəsində diqqət mərkəzində saxlanılacağına və öz elmi həlləni tapacağına inanıram.

Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubileyinin qeyd edilməsi Azərbaycan elmi və mədəni ictimaiyyəti üçün xüsusi əhəmiyyətə malikdir".

Bu fikri AMEA-da "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda çıxış edən Elm və Ali Təhsil üzrə Dövlət Agentliyinin direktoru Ülkər Səttarova deyib. Bildirib ki, Birinci Türkoloji Qurultay türk xalqlarının sosial, siyasi və mədəni inkişafında yeni mərhələnin başladığını nümayiş etdirməklə yanaşı, türkologiya elminin də bu irəliləyişə istiqamət verməli olduğunu ortaya qoyub: "Birinci Türkoloji Qurultayın tarixi missiyası barədə bəhs edənlər adətən deyirlər ki, onun qarşısında ya ərəb əlifbası, ya da latın əlifbası kimi bir-birindən kəskin şəkildə fərqlənən məsələlər dayanır. Görkəmli maarifpərvər ziyalı Mirzə Fətəli Axundzadə XIX əsrin ortalarından etibarən hər iki istiqamətdə araşdırmalar apararaq ərəb əlifbasının ümumiyyətlə yenisi, yəni latın əlifbası ilə əvəzlənməsi ideyasına gəlib çıxmışdı. 1922-ci ildən orta məktəblərdə latın əlifbası ilə tədrisə başlanıldı.

Qurultayda əlifba məsələsi ilə yanaşı, savadsızlığın aradan qaldırılması, elmi səviyyənin yüksəldilməsi, təhsilin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması, orfoqrafiya qaydalarının təkmilləşdirilməsi, türk xalqlarının tarixi, etnoqrafiyası, mədəniyyəti, ədəbiyyatı, terminologiya, tədris kimi bir sıra başqa problemlər də müzakirə predmetinə çevrildi, ancaq burada əsas məsələ əlifba idi".

Direktor qeyd edib ki, Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubileyi miqyası və elmi əhatəsi baxımdan geniş və

Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik

Azərbaycanda Atatürk Mərkəzinin direktoru akademik Nizami Cəfərov:

XX əsrin əvvəllərində Bakı yalnız Azərbaycan üçün deyil, bütün Türk dünyası üçün mühüm elmi mərkəzlərdən biri sayılırdı

Birinci Türkoloji Qurultayın Bakıda keçirilməsi təsadüfi deyildi. XX əsrin əvvəllərində Bakı türk dünyasında ən inkişaf etmiş şəhərlərdən biri idi. Şəhərdə neft sənayesi sürətlə inkişaf etmiş, Şərqi ilk cümhuriyyəti qurulmuşdu və universitet fəaliyyət göstərirdi. Həmçinin Bakıda ciddi elmi tədqiqatlar aparılırdı və güclü elmi mühit formalaşmışdı.

basına keçid məsələsi kimi mühüm məsələlər müzakirə olunub.

Nizami Cəfərov vurğulayıb ki, Qurultayda ümumilikdə təxminən 170 məruzə və çıxış olub. Onlardan 90-ı rus dilində, 80-i isə müxtəlif türk dillərində təqdim edilib. Məruzələrdən 20-si Azərbaycan türkcəsində səsləndirilib. Azərbaycan türkcəsindən sonra türk xalqları arasında öz dillərində ən çox çıxış edənlər Kazan və Kırım tatarları olub.

Akademik qeyd edib ki, qurultay türk xalqları arasında həm inteqrasiya meyillərini, həm də ayrı-ayrı xalqların artıq formalaşmış müstəqil dillərə malik olduğunu göstərirdi. Onun sözlərinə görə, həmin dillər sadəcə ləhcələr deyil, artıq öz inkişaf yolunu keçmiş müstəqil dillər idi.

Alim bildirib ki, Qurultayda müxtəlif mövqelər olsa da, müzakirələr akademik mühitdə və səmimi şəraitdə aparılıb.

Nizami Cəfərov həmçinin deyib ki, Prezident İlham Əliyevin Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinin qeyd olunması ilə bağlı imzaladığı Sərəncamda Bakının Türk dünyası və türkologiya tarixində oynadığı mühüm rol geniş şəkildə qeyd olunub.

Bu sözləri Azərbaycanda Atatürk Mərkəzinin direktoru akademik Nizami Cəfərov AMEA-da "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda keçirilən beynəlxalq elmi konfransda "Birinci Türkoloji Qurultayda Azərbaycan" adlı məruzəsində deyib.

Nizami Cəfərov qeyd edib ki, həmin dövrdə Bakıda müxtəlif türk xalqlarından olan tanınmış alimlər çalışırdı. Onların arasında Bəkir Çobanzadə, Əziz Qubaydullin, Xalis Səid Xocayev və digər tədqiqatçılar var idi. Bu səbəbdən Bakı yalnız Azərbaycan üçün deyil, bütün Türk dünyası üçün mühüm elmi mərkəzlərdən biri sayılırdı.

Akademikin sözlərinə görə, Birinci Türkoloji Qurultayda türk xalqlarının dili və əlifbası ilə bağlı, həmçinin latın əlif-

Azərbaycan Dillər Universitetinin professoru Adil Babayev:

Onların ideyaları və elmi irsi zamanın sınağından şərəflə çıxıb

Azərbaycan Dillər Universitetinin professoru Adil Babayev "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda "Birinci Türkoloji Qurultay iştirakçılarının aqibəti və şərəfi" mövzusunda məruzə ilə çıxış edib.

Alim Birinci Türkoloji Qurultayı təkcə elmi hadisə deyil, həm də milli-mənəvi oyunun və ortaq türk kimliyinin möhkəmlənməsinə də mühüm mərhələ kimi qiymətləndirib. Qeyd edib ki, qurultayın bir çox iştirakçıları sonradan repressiyalara məruz qalsalar da, onların ideyaları və elmi irsi zamanın sınağından şərəflə çıxıb. Professor bildirib ki, bu alimlərin aqibəti faciəli, lakin adları və xidmətləri tarix qarşısında əbədi və uca olaraq qalır. Məruzədə onu da bildirib ki, qurultayın dərsləri bu gün də türk dünyasının elmi və mədəni inteqrasiyası baxımından aktualdır.

Alim Birinci Türkoloji Qurultayı təkcə elmi hadisə deyil, həm də milli-mənəvi oyunun və ortaq türk kimliyinin möhkəmlənmə-

Beynəlxalq konfrans öz işini panel iclasları ilə davam etdirib

AMEA Rəyasət Heyətində Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinə həsr olunmuş "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda keçirilən beynəlxalq elmi konfrans öz işini panel iclasları ilə davam etdirib.

İclaslarda Azərbaycanla yanaşı, Türkiyə, Qazaxıstan, Özbəkistan, Qırğızıstan, Türkmənistan, Rusiya, Macarıstan, Almaniya, Polşa və Gürcüstanı təmsil edən dilçilər, tarixçilər, etnoqraflar, ədəbiyyatşünaslar və mədəniyyət tədqiqatçıları türkologiya elminin aktual problemlərini müxtəlif elmi məktəblərin baxış bucağından təqdim ediblər.

Türk Dil Qurumunun rəhbəri, prof. Osman Mert və Xəzər Universiteti Tarix və arxeologiya departamentinin müdiri, dos. Telman Nüsrətoğlunun moderatorluğu ilə keçirilən "Əli Bəy Hüseynzadə" panelində "Bakı Türko-

loji Qurultayının 100 illiyinə ərməğan: Türk Dünyası Rəqəmsal Kitabxanası - Turcology.com", "Göktürk xaqanlığının quruluş mərhələləri və müasir Türk dünyasına təsirləri", "Türkoloji Qurultayın iki vacib amili: Rus bolşevizmin "dünya proletar inqilabı" və Şərqdə "mədəni inqilab" xəyalı", "Türkiyədə Attila və Avropa Hunları ilə bağlı aparılan tədqiqatların qiymətləndirilməsi", "Divanü Lüğat-it-Türkə əsasən Argular və Arguca haqqında qiymətləndirmələr" və "Çarlıq və Sovet rejimlərində Rusiyanın Türk xalqlarına yönəlik müstəmləkəçi dil siyasəti" adlı məruzələr dinlənilib.

Türkiyənin Marmara Universitetinin professoru Okan Yeşilotun və Dilçilik İnstitutunun direktoru, professor Nadir Məmmədlinin moderator olduğu "Mahmud Qaşqarlı" adlı panel iclasında isə "Rusiyada türk xalqlarının mətbuatında ortaq ədəbi dilin istifadəsi (1883-1930-cu illər arasında)", "Birinci Türkoloji Qurultay arxiv sənədlərin-

də", "Qurultaydan günümüze qədər: Türk etimologiyası tədqiqatları", "Türkoloji Qurultayın mədəniyyət müharibəsində yeri", "Avrasiyanın tarixi coğrafiyasında toponimiya tədqiqatına təklif: Tabula (TIR və TIB) Nümunəsi" və "1926-cı il Bakı Türkologiya Konqresi: Türkologiyanın əhatə dairəsi və fənlərəsə şərhədləri" adlı məruzələr təqdim olunub.

Məruzələrdə Birinci Türkoloji Qurultayın elmi irsi sistemli şəkildə yenidən dəyərləndirilib, müasir türkoloji tədqiqatlar üçün yeni metodoloji yanaşmalar irəli sürülüb.

Konfrans materiallarının toplusu halında nəşr olunması planlaşdırılıb.

Qeyd edək ki, "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfrans türkologiya elminin tarixi yaddaşının qorunması və gələcək inkişaf istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi baxımından mühüm elmi hadisədir.

Akademik İsa Həbibbəyli:

Birinci Türkoloji Qurultay türkologiya elminin əsas istiqamətlərini müəyyən edib

Ölkə başçısının "Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında" Sərəncamına əsasən Qurultayın yubileyinin bir əsr sonra Bakıda keçirilməsi keçmiş ehtiram, bu günə məsuliyyət və gələcəyə inamın ifadəsidir.

Bu fikirləri AMEA-nın prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli fevralın 28-də Xəzər Universitetində Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinə həsr olunmuş simpoziumda çıxışı zamanı səsləndirib.

Akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, ölkə başçısı tərəfindən sözügedən sərəncamda Azərbaycanın və bütövlükdə türk dünyasının XX əsr elmi-mədəni həyatının parlaq səhifəsini təşkil edən Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubileyinin keçirilməsinin təmin olunması məqsədilə Mədəniyyət Nazirliyi, AMEA və Elm və Təhsil Nazirliyi məsul qurumlar kimi müəyyən edilib. O, fevralın 27-də AMEA Rəyasət Heyətində keçirilən Qurultayın 100 illiyinə həsr olunmuş "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda bu üç qurumun özünəməxsus rolunun olduğunu söyləyib. Konfransda sanballı məruzələrin dinlənilməsinə deyən alim təbiri Türk dünyasında türkologiyaya dair tədqiqatların genişlənməsinə öz töhfəsini verəcəyinə əminliyini ifadə edib.

Türkoloji Qurultayın tarixi, elmi əhəmiyyəti haqqında danışan AMEA rəhbəri bu mötəbər tədbirin türkçülüyn, türk birliyi ideyasının başlanğıcı olduğunu qeyd edib, Qurultayın milli düşüncənin, ümumtürk həmrəyliyinə təməllərini atdığına diqqətə çatdırıb. Bildirib ki, Birinci Türkoloji Qurultay türk xalqlarının elmi-mədəni inteqrasiyasının, birliyinin, həmrəyliyin bir olduğunu düşüncəmizə möhkəm şəkildə həkk edib.

AMEA prezidenti əlavə edib ki, Türkoloji Qurultay, həmçinin türkologiya elminin əsas hədəf və istiqamətlərini müəyyən edib. Qurultaydan bəri ötən dövr türkologiyaya daha geniş aspektdən yanaşılması, türkologiyaya dair araşdırmalar sahəsində yeni konsepsiyaların formalaşdırılması, Azərbaycanın türkoloji araşdırmaların nüfuzlu mərkəzlərin-

dən biri kimi tanınması və türk xalqlarının mədəni-mənəvi birliyinin nəzəri-elmi bünövrəsinin yaradılması ilə əlamətdardır.

O, Birinci Türkoloji Qurultayın əsas vəzifələri sırasında Türk dünyasının elmi və mədəni əməkdaşlığının gücləndirilməsinin dayandığını deyərək bildirib ki, Qurultayın ən böyük tarixi xidməti mürəkkəb siyasi şəraitə baxmayaraq latın qrafikalı türk əlifbasının qəbul edilməsi və bununla da türk xalqlarının mədəni inteqrasiyasına yol açması olub. Akademik İsa Həbibbəyli vurğulayıb ki, Beynəlxalq Türk Akademiyası və Türk Dil Qurumu tərəfindən keçirilmiş "Türk Dünyası Ortaq Əlifba Komissiyası"nın üçüncü iclasında 34 hərfdən ibarət Ortaq Türk Əlifbası üzrə ümumi razılığın əldə edilməsi Qurultayın ideyalarının yaşadığını və davam etdirildiyini əyani şəkildə göstərir.

"Birinci Türkoloji Qurultayın əsas dərslərindən biri də Azərbaycanda və Türk dünyasında elmi elitanı yaratmaq olub", - deyərək bildiren akademik İsa Həbibbəyli qeyd edib ki, dünyanın ən görkəmli alimlərinin iştirak etdiyi bu mötəbər tədbirə ölkəmizdən iyirmiye yaxın ziyalı qatılıb. Onlar elmi elita qarşısında məruzələrlə çıxış edərək türk dillərinin ortaq prinsiplər əsasında öyrənilməsi, müasir tədris metodlarının yaradılması kimi təkliflər irəli sürüblər.

AMEA prezidenti vurğulayıb ki, Türk dünyasının müxtəlif yerlərindən gəlmiş alimlərin intellektual keyfiyyətlərini ilk dəfə dünyaya və Türk dünyasına Birinci Türkoloji Qurultay təqdim edib. Türk ölkələrində elmi elitanın ümumi ziyalılığın aparıcı qollarından biri olmasının kökü Qurultayla bağlıdır. Hazırda Qurultayın elmi elita ənənəsini Elmlər Akademiyası və ali təhsil ocaqları yaşadır. Təhsil sistemi beynəlxalq standartlara və müasir tələblərə tam uyğunlaşdırılan Xəzər Universiteti də elmi elitanın formalaşmasına öz töhfəsini verir.

Bakı Türkoloji Qurultayının tarixi dərsləri və müasir dövr

Müsaibimiz AMEA-nın prezidenti, akademik İsa Həbibbəylidir

I Türkoloji Qurultay 100 il əvvəl Türk dünyasının elmi və mədəni birliyinin formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Bu tarixi hadisə yalnız o dövrün akademik dairələri üçün deyil, gələcək nəsillər üçün də strateji dərslər vermişdir. Qurultay ortaq dil, əlifba, ədəbi-mədəni əməkdaşlıq və elmi həmrəylik prinsiplərini irəli sürərək türk xalqlarının birliyini möhkəmləndirəcək zəmin yaratmışdır. 100 ildən sonra I Türkoloji Qurultayın ideyaları yeni məzmun və perspektiv qazanmışdır.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli ilə söhbətimiz bu barədədir. Onunla Qurultayın dərsləri, müasir dövrdə aktuallığı və Türk dünyasının gələcəyinə verdiyi töhfələri müzakirə etdik. Bu müsahibə həm də Türkoloji irsin qorunması və gənc nəsillərə çatdırılması istiqamətində yeni bir yol xəritəsi təqdim edir.

- İsa müəllim, elmi-mədəni ictimaiyyət Birinci Türkoloji Qurultayın tarixi əhəmiyyətini bir əsrdən sonra necə dəyərləndirir?

- Birinci Türkoloji Qurultayın tarixi əhəmiyyəti 100 il sonra daha aydın və daha dərinlən görünür. Çünki zaman keçdikcə bu mötəbər elmi toplantının yalnız öz dövrü üçün deyil, bütövlükdə Türk dünyasının gələcək inkişafı üçün strateji əhəmiyyət daşıdığı təsdiqlənmişdir.

Əvvəla, Qurultay türk xalqlarının elmi düşüncə tarixində ilk böyük miqyaslı beynəlxalq platforma idi. Burada dil, əlifba, ədəbiyyat, folklor, tarix və etnoqrafiya məsələləri sistemli şəkildə müzakirə olunmuş, türkologiya müstəqil elmi istiqamət kimi formalaşmışdır. Bu baxımdan Qurultay elmi koordinasiyanın və ortaq intellektual məkanın başlanğıcı olmuşdur.

İkincisi, Qurultay milli özünüdərk prosesini gücləndirmişdir. XX əsrin əvvəllərində mürəkkəb ictimai-siyasi şəraitdə keçirilən toplantı türk xalqlarının ortaq köklərə, dil ailəsinə və mədəni dəyərlərə malik olduğunu elmi əsaslarla ortaya qoymuşdur. Bu, milli kimliyin möhkəmlənməsi baxımından mühüm mərhələ idi.

Üçüncüsü, latın qrafikalı əlifbaya keçid məsələsinin müzakirəsi və bu istiqamətdə qəbul edilən qərarlar sonrakı onilliklərdə türk xalqlarının maarifçilik və mədəni inkişafına böyük təkan verdi. Bu gün 100 ildən sonra ortaq türk əlifbasının yenidən qəbul edilməsi ilə həmin ideyaların yeni mərhələdə reallaşdığını görürük. Bu, tarixi ardıcılığın və ideya davamlılığının göstəricisidir.

Dördüncüsü, Qurultay türk xalqları arasında elmi və mədəni həmrəyliyin əsasını qoydu. Bu gün Türk dünyasında keçirilən ortaq konfranslar, elmi layihələr, ədəbi nəşrlər və mədəni proqramlar həmin ənənənin davamıdır. 100 il əvvəl atılmış addımlar bu gün yeni əməkdaşlıq formasında öz bəhrəsini verir.

Nəhayət, Birinci Türkoloji Qurultay bizə bir mühüm dərslər verdi: birlik və elmi əməkdaşlıq inkişafın əsas şərtidir. Bu gün qloballaşma şəraitində mədəni kimliyin qorunması və inkişaf etdirilməsi üçün ortaq elmi platformaların yaradılması daha böyük əhəmiyyət daşıyır. Qurultayın ideyaları göstərir ki, ortaq dil və mədəniyyət ətrafında birləşmək yalnız tarixi zərurət deyil, həm də gələcəyə hesablanmış strateji seçimdir.

Birinci Türkoloji Qurultay təkcə elmi hadisə deyil, Türk dünyasının intellektual birliyinin simvolu, ortaq gələcəyimizin ideoloji və elmi təməlidir. 100 il sonra onun əhəmiyyəti daha da artdı, yeni məzmun və perspektiv qazanmışdır.

- Türkoloji Qurultayın bu gün üçün böyük tarixi və ideoloji əhəmiyyətini nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən 100 illik yubileyinin dövlət səviyyəsində qeyd olunması barədə sərəncam imzalanması deyilənlərin təsdiqidir. Bu barədə nə deyərdiniz?

- Bu sərəncamı həm siyasi və həm də elmi baxımdan strateji əhəmiyyətə malik mühüm qərar kimi qiymətləndirirəm. Prezident İlham Əliyev tərəfindən Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinin dövlət səviyyəsində qeyd olunması haqqında sərəncam imzalanması, hər şeydən əvvəl, türkoloji irsə və ümumilikdə türk dünyasının ortaq elmi-mədəni dəyərlərinə verilən böyük önəm ifadəsidir.

Bu qərar göstərir ki, Birinci Türkoloji Qurultay təkcə tarixi hadisə deyil, müasir dövr üçün aktual ideyalar mənbəyi kimi də qəbul olunur. Dövlət səviyyəsində yubileyin keçirilməsi həm də türk xalqlarının ortaq elmi-mədəni platformada birliyi və həmrəyliyi istiqamətində atılan addımların davamıdır.

Sərəncamın tarixi əhəmiyyəti ondadır ki, o, elmi ictimaiyyət üçün yeni imkanlar açdı - beynəlxalq konfranslar, nəşr layihələri, ortaq əlifba təşəbbüsləri və fundamental tədqiqatlar geniş vüsət aldı. Bu, tarixə ehtiramla yanaşmaqla yanaşı, gələcəyə hesablanmış mədəni və elmi strategiyanın tərkib hissəsidir.

Eyni zamanda, möhtərəm Prezidentimizin imzaladığı Sərəncam Azərbaycan dövlətinin Türk dünyasında integrasiya proseslərinə verdiyi töhfənin bariz nümunəsidir. Qurultayın 100 illiyinin qeyd olunması milli yaddaşın möhkəmləndirilməsi, ortaq köklərin və ortaq dəyərlərin təbliği baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu Sərəncam həm tarixi ədalətin bərpası, həm də gələcəyə yönəlmiş elmi-mədəni siyasətin ifadəsidir.

Prezident İlham Əliyevin Birinci Türkoloji Qurultayın keçirilməsi haqqında sərəncamı 100 il əvvəl Türk dünyasının elmi-mədəni integrasiyası üçün böyük təməllər yaratmış, ortaq türk əlifbasına keçmək üçün qərar qəbul etmiş və faciəli tale yaşamış görkəmli türkoloq alimlərə, şair və yazıçılara verilmiş siyasi bəraət nümunəsidir.

- Sizcə, Qurultayın ideyaları bu gün üçün nə dərəcədə aktualdır?

- Birinci Türkoloji Qurultayın ideyaları strateji əhəmiyyət daşıyır. 100 il əvvəl irəli sürülmüş fikirlər müasir dövrdə yeni məzmun qazanaraq Türk dünyasının integrasiyası, elmi əməkdaşlığı və mədəni həmrəyliyi baxımından mühüm istiqamətverici rol oynayır.

Qurultayın əsas ideyalarından biri ortaq elmi platformanın yaradılması idi. Bu gün qloballaşma və rəqəmsallaşma şəraitində türk xalqları arasında elmi əlaqələrin genişlənməsi, ortaq layihələrin həyata keçirilməsi və akademik mübadilənin gücləndirilməsi həmin ideyanın müasir təzahürüdür. Türkoloji araşdırmalar artıq ayrı-ayrı ölkələrin daxilində deyil, beynəlxalq miqyasda koordinasiya olunur.

Ortaq əlifba və dil birliyi məsələsi Qurultayın mərkəzi mövzularından biri olmuşdur. Bu gün latın qrafikalı ortaq türk əlifbasının qəbul edilməsi, terminoloji uyğunlaşdırma və dil sahəsində əməkdaşlıq bu ideyaların davamıdır. Ortaq əlifba qarşılıqlı anlaşmanı asanlaşdırır, ədəbi və elmi mətnlərin paylaşımları sürətləndirir və ortaq informasiya məkanının formalaşmasına xidmət edir.

Qurultay milli kimlik və mədəni özünüdərk məsələsini elmi əsaslarla gündəmə gətirmişdi. Müasir dövrdə mədəni müxtəlifliyin qorunması və milli dəyərlərin yaşadılması daha da əhəmiyyətli idi. Türk xalqlarının ortaq tarixi köklərinin, folklorunun, ədəbiyyatının və mənəvi irsinin sistemli şəkildə araşdırılması və təbliği bu ideyanın davamıdır.

Qurultay həmrəylik və integrasiya çağırışı idi. Bu gün Türk dünyasında siyasi, iqtisadi və mədəni əməkdaşlıq platformalarının genişlənməsi həmin ideyaların praktik nəticəsidir. Elmi və humanitar əməkdaşlıq bu integrasiyanın əsas dayaqlarından biridir.

Nəhayət, Qurultayın ən böyük dərsləri ondan ibarətdir ki, ortaq məqsədlər ətrafında birləşmək inkişafın əsas şərtidir. Müasir dünyada informasiya müharibələri, mədəni təsirlər və qloballaşma prosesləri fonunda ortaq elmi mövqə və mədəni həmrəylik daha vacibdir. Birinci Türkoloji Qurultayın ideyaları bu gün yalnız tarixi irs kimi deyil, həm də gələcəyə istiqamət verən konseptual baza kimi çıxış edir. Onlar Türk dünyasının intellektual birliyini möhkəmləndirən və davamlı inkişafını təmin edən əsas ideoloji sütunlardır.

- Qurultayın 100 illik yubileyinin keçirilməsi nə üçün vacib idi?

- Yubileylər sadəcə tarixi hadisəni xatırlamaq məqsədi daşımır, həm də milli yaddaşın yenilənməsi, elmi irsin dəyərləndirilməsi və gələcək inkişaf strategiyasının müəyyənləşdirilməsi üçün mühüm platformadır. Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinin dövlət səviyyəsində və yüksək təşkilatçılıqla qeyd olunması bir çox səbəbdən xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Əvvəla, bu, Qurultayın tarixi roluna verilən rəsmi və siyasi qiymətin ifadəsi idi.

100 illik yubileyin Dövlət səviyyəsində qeyd olunması göstərdi ki, bu hadisə yalnız elmi ictimaiyyət üçün deyil, bütövlükdə milli-mədəni inkişaf tariximiz üçün fundamental mərhələdir. Bu, tarixi irsə sahib çıxmaq və onu gələcək nəsillərə sistemli şəkildə ötürmək baxımından mühüm addımdır.

Yubiley tədbirləri elmi ictimaiyyəti yenidən bir araya gətirdi. Beynəlxalq konfranslar, nəşr layihələri, ortaq əlifba təşəbbüsləri və tədqiqat proqramları 100 il əvvəl qoyulmuş ideyaların müasir mərhələdə davam etdirildiyini göstərdi. Bu baxımdan yubiley yalnız xatirə xarakteri daşımadı, həm də real elmi nəticələr verdi.

Bu, həm də Türk dünyasına ünvanlanan mühüm bir mesaj idi. O mesaj ondan ibarətdir ki, ortaq köklərimiz, ortaq dil ailəmiz və ortaq mədəniyyətimiz bizi birləşdirən əsas amillərdir. Qloballaşan dünyada mədəni kimliyin qorunması və gücləndirilməsi üçün belə ideoloji dayaqlar son dərəcə vacibdir.

100 illik yubiley nəsillərarası körpü rolunu oynadı. Gənc tədqiqatçılar və tələbələr üçün Birinci Türkoloji Qurultayın irsi yenidən təqdim olundu, onun qərarları və ideyaları müasir elmi kontekstdə şərh edildi. Bu isə elmi ənənənin davamlılığını təmin edən əsas amillərdəndir.

İndiki yubiley gələcəyə baxış üçün strateji fursət yaratdı. 100 il əvvəl müəyyənləşdirilmiş istiqamətlər - ortaq əlifba, terminoloji birlik, elmi əməkdaşlıq və mədəni integrasiya - bu gün daha geniş miqyasda həyata keçirilir. Beləliklə, Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubileyinin keçirilməsi keçmişə ehtiram, bu günə məsuliyyət və gələcəyə inamın ifadəsidir. Bu, həm tarixi yaddaşın möhkəmləndirilməsi, həm də Türk dünyasının elmi-mədəni birliyinin daha da gücləndirilməsi baxımından mühüm mərhələ oldu.

- AMEA yubiley çərçivəsində hansı işləri həyata keçirmişdir?

- Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyi münasibətilə geniş və çoxşaxəli fəaliyyət proqramı hazırlanmışdır. Bu tədbirlər həm elmi-tədqiqat, həm nəşriyyat, həm də maarifləndirici istiqamətləri əhatə etmişdir.

Akademiyada və onun elmi müəssisələrində beynəlxalq və respublika səviyyəli elmi konfranslar, simpoziumlar və dəyirmi masalar təşkil olunmuşdur. Bu tədbirlərdə Birinci Türkoloji Qurultayın tarixi rolu, qəbul edilmiş qərarların sonrakı yüzillikdə türkologiyasının inkişafına təsiri, müasir mərhələdə Türk dünyasının integrasiya prosesləri və ortaq əlifba məsələləri geniş şəkildə müzakirə edilmişdir. Xarici ölkələrdən alimlərin iştirakı bu yubileyə beynəlxalq elmi xarakter qazandırmışdır.

Fundamental və elmi-populyar nəşrlər hazırlanaraq çap edilmişdir. AMEA-nın "Elm" nəşriyyatında akademik Nizami Cəfərovun "Türklər Birinci Türkoloji Qurultayda" monoqrafiyası nəşr olunmuş, Qurultayın ideyaları və tarixi əhəmiyyəti elmi əsaslarla təhlil edilmişdir. Bu nəşr yubileyin elmi salnaməsi kimi xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Ən mühüm hadisələrdən biri - ortaq türk əlifbası ilə nəşr olunan "Azərbaycan və Türk dünyası: ortaq əlifbada poeziya" antologiyasının işıq üzü görməsidir. Bu kitab yeni qəbul olunmuş 34 hərflili latın qrafikalı ortaq türk əlifbasının praktik tətbiqinin ilk nümunəsidir. Antologiyada Azərbaycan və müxtəlif türk xalqlarının poeziya nümunələri həm orijinal dildə, həm də ortaq əlifba ilə təqdim olunaraq ədəbi və mədəni birliyin real modelini ortaya qoymuşdur.

Hesab edirəm ki, Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutunda yaratdığımız "Türk xalqlarının fəlsəfi fikir tarixi və müasir fəlsəfəsi", Tarix və Etnologiya İnstitutundakı "Türk xalqlarının tarixi və etnoqrafiyası", Memarlıq və İncəsənət İnstitutunda təsis etdiyimiz "Türk sənət tarixi və mədəni irsi" şöbəsinin fəaliyyətə başlaması Birinci Türkoloji Qurultayın idealları ilə səsleşir və gələcəyə baxış diqqətə çatdırır.

Bundan əlavə, Akademiyanın elmi müəssisələrində arxiv materiallarının araşdırılması, Qurultayla bağlı sənədlərin və mənbələrin yenidən nəşri istiqamətində işlər görülmüşdür. Tədqiqatçılar tərəfindən Qurultayın qərarlarının müasir kontekstdə şərh və elmi təhlili aparılmışdır.

AMEA-nın həyata keçirdiyi tədbirlər yubileyin formal xarakter daşmadığını, real elmi nəticələrə və praktik addımlara çevrildiyini göstərir. Bu işlər Birinci Türkoloji Qurultayın ideyalarının müasir

mərhələdə davam etdirilməsinə və Türk dünyasının elmi-mədəni integrasiyasının gücləndirilməsinə mühüm töhfədir.

- Ortaq əlifba məsələsinin əhəmiyyətini necə qiymətləndirirsiniz?

- Ortaq əlifba məsələsi sadəcə texniki və ya yazı qaydaları ilə bağlı məsələ kimi qiymətləndirilməməlidir; bu, eyni zamanda, Türk dünyasında mədəni, elmi və ədəbi integrasiyanın simvolu və strateji vasitəsidir. Latın qrafikalı ortaq əlifbanın qəbul edilməsi Türk xalqlarının tarixən ortaq dil köklərinə malik olduğunu təsdiqləyir və bu köklərin müasir dövrdə praktik şəkildə qorunmasına xidmət edir.

Ortaq əlifba qarşılıqlı anlaşmanı xeyli asanlaşdırır. Türk dünyasının müxtəlif ölkələrində yaşayan insanlar və alimlər mətni oxuyub anlaya biləcək, informasiya və bilik mübadiləsi sürətlənəcək. Bu, təkcə elmi sahədə deyil, ədəbiyyat, media, təhsil və mədəniyyət sahələrində də geniş imkanlar yaradır. Məsələn, ortaq əlifba sayəsində müxtəlif türk ölkələrinin şair və yazıçıların əsərləri daha geniş oxucu auditoriyasına çatdırıla, tərcümə və adaptasiya prosesləri sadələşdirilə bilər.

Ortaq əlifba bir növ mədəni integrasiyanın təməli daşıdır. Türk dünyasının müxtəlif bölgələrində fərqli dialektlər və yazı sistemləri mövcuddur, lakin ortaq əlifba bu mədəni müxtəlifliyi bir araya gətirən vasitədir. Latın qrafikalı əlifba bütün türk ölkələrində elmi standartları və ədəbi dil vahidliyini təmin etmək üçün universal platforma yaradır. Bu, eyni zamanda, gənc nəsillərin milli və ümumtürk dəyərlərinə bağlılığını gücləndirir, mədəniyyətə rəqəmsal körpü rolunu oynayır.

Ortaq əlifbanın qəbulu Birinci Türkoloji Qurultayın ideyalarının müasir dövrdə reallaşmasının ən bariz nümunəsidir. 100 il əvvəl Qurultayda müzakirə olunan əlifba və dil məsələləri bu gün konkret praktik nəticələrə çevrilmişdir. Bu, qərar tarixi ardıcılığın, həm də ideya davamlılığının göstəricisidir. Eyni zamanda, bu addım Türk dünyasında birgə elmi layihələr, ortaq terminologiya, tədris proqramları və ədəbi antologiyalar kimi layihələrin gerçəkləşməsinə də təmin edir.

Nəticədə, ortaq əlifba yalnız yazı sistemi deyil, həm də birliyimizin, ortaq mədəniyyətimizin və elmi əməkdaşlığımızın simvoludur. Bu qərar Türk dünyasında əlaqələri möhkəmləndirir, milli kimliklər arasında qarşılıqlı anlaşmanı gücləndirir və həm tarixi, həm də müasir baxımdan mühüm əhəmiyyət daşıyır.

- Sonda Türkoloji Qurultayın dərsləri haqqında nə demək istərdiniz?

- Birinci Türkoloji Qurultayın ən mühüm dərsləri təkcə tarixi hadisələrin öyrənilməsi deyil, həm də birlik, elmi həmrəylik və mədəni integrasiyanın əhəmiyyətini göstərməsidir. Qurultay 100 il əvvəl Türk dünyasının müxtəlif bölgələrindən gələn alimləri, yazıçıları və ziyalıları bir araya gətirərək ortaq problemləri müzakirə, ortaq qərarlar qəbul etməyə və gələcəyə yönəlmiş strateji addımlar atmağa imkan yaratmışdır. Bu, göstərdi ki, ortaq məqsədlər ətrafında birləşən xalqlar yalnız elmi və mədəni sahədə deyil, həm də siyasi və sosial sahələrdə daha güclü olurlar.

Tarix sübut edir ki, türk xalqları arasındakı elmi və mədəni əməkdaşlıq inkişafın əsas amillərindən biridir. Qurultayın dərsləri bu gün də aktualdır: ortaq dil, ortaq əlifba, ədəbi və mədəni əlaqələr, elmi əməkdaşlıq və ortaq irsin qorunması prinsipləri Türk dünyasının gələcək inkişafını təmin edən baza rolunu oynayır. Bu, həm də milli kimliklərin qorunması və eyni zamanda, ümumtürk mədəniyyətinin möhkəmləndirilməsi üçün strateji platformadır.

Bu gün bizim vəzifəmiz Qurultayın ideyalarını yeni mərhələdə davam etdirməkdir. Ortaq əlifba təşəbbüsləri, ədəbi antologiyalar, beynəlxalq konfranslar, elmi layihələr və gənc nəsillərin türkoloji araşdırmalara cəlb olunması bu dərslərin praktik reallaşmasıdır. Yəni Qurultayın elmi və mədəni prinsipləri yalnız tarixi yaddaşda qalmayıb, müasir dövrdə konkret fəaliyyətlər və nəticələrlə yaşayır.

Qısaca desək, Qurultayın dərsləri birlik, elmi əməkdaşlıq, mədəni həmrəylik və ortaq gələcəyi formalaşdırmaq bacarığıdır. Bu ideyaların davam etdirilməsi, Türk dünyasının intellektual, mədəni və elmi birliyinin möhkəmləndirilməsi istiqamətində bizim üçün əsas strateji vəzifədir. AMEA bu istiqamətdə fəaliyyətini qətiyyətlə davam etdirir və Qurultayın ideyalarını müasir dövrün tələblərinə uyğun şəkildə həyata keçirir.

- Yubileyin yüksək səviyyədə qeyd edilməsində AMEA-nın kollektivinə uğur diləyirik.

**Müsaibəni apardı:
Namiq QƏDİMOĞLU**

"Xalq qəzeti", 27 fevral 2026-cı il

Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları

Özbəkistan EA-nın vitse-prezidenti, professor Bahrom Abduxalimov:

Birinci Türkoloji Qurultay türklərin birliyi üçün geniş üfqlər açdı

1926-cı ildə Bakıda keçirilən Birinci Türkoloji Qurultay türk xalqlarının elmi və mədəni birliyi, ortaq milli-mənəvi dəyərlərin inkişafı və integrasiya proseslərinin dərinləşməsi üçün geniş üfqlər açan ictimai tədbir olmuşdur.

Bu sözləri Özbəkistan EA-nın vitse-prezidenti, professor Bahrom Abduxalimov bildirib.

Özbəkistanlı professor daha sonra deyib:

- Qurultay 20-ci əsrin əvvəllərində türkoloji elmi və mədəni mühitdə aktual məsələlərə toxunmuş, onun işində təqdim olunan məruzələr humanitar, sosial elmlər və türkologiyanın aktual məsələlərini əks etdirmiş və konkret təkliflər irəli sürmüşdür.

Keçmiş Sovet İttifaqında yaşayan türkdilli xalqların nümayəndələrinin, eləcə də Avropa, Türkiyə və İrandan olan türkoloqların iştirakı qurultayın əhatə dairəsini və miqyasını əyani şəkildə göstərir. Yerli ziyalıların Türkoloji Qurultayı ölkədə tək-cə dilçilikdə deyil, həm də ədəbiyyat, tarix, mədəniyyət, folklor, etnoqrafiya və təhsildə əsas elmi və yaradıcı qüvvələrin yaranmasına və inkişafına dəlalat edir.

Bugünkü beynəlxalq elmi konfrans isə türk xalqlarının möhkəm təməllər üzərində qurulmuş elmi-mədəni birliyinin daha da inkişaf etdirilməsinə mühüm töhfə verəcəkdir.

Recep Tayyip Erdoğan Universitetinin dekani, professor Orhan Kemal Tavukcuoğlu:

Ortaq tarix mətnləri və ortaqlar ədəbi irs formalaşdırılmalıdır

Bu gün atılan addımların əsası əslində bir əsr əvvəl qoyulmuş, ilk təşəbbüs hələ o zaman irəli sürülmüşdü. Lakin təəssüf ki, dövrün mürəkkəb və gərgin siyasi şəraiti türkologiya sahəsində bir çox təşəbbüslərin gerçəkləşməsinə imkan vermədi. Bu yolda adlarını bu gün hörmətlə xatırladığımız bir sıra alimlərin əməyi olub.

Bu sözləri AMEA-da keçirilən "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda iştirak edən Recep Tayyip Erdoğan Universitetinin dekani, professor Orhan Kemal Tavukcuoğlu deyib. O, daha sonra bildirib:

- Biz onların hər birinin xidmətinə minnətdarlıqla yad edirik, xatirələrini dərin ehtiramla anırıq. Bu gün ortaq əlifbanın hazırlanmasından sonra atılan yeni addım son dərəcə qiymətli və tarixi əhəmiyyət daşıyır. Lakin bununla kifayətlənmək yetərli deyil. Bu proses daha geniş və dərin məzmunla davam etdirilməli, mədəni birlik ruhunu möhkəmləndirəcək ortaq tarix mətnləri və ortaq ədəbi irs formalaşdırılmalıdır. Hesab edirəm ki, bu mətnlər artıq Türk dünyasının bütün dövlətlərində həm orta, həm də ali təhsil səviyyəsində tədris olunmalı, ortaq düşüncə və mənəvi bağları gücləndirən mühüm bilik mənbəyinə çevrilməlidir. Bununla biz yalnız keçmişimizi nəinki daha aydın dərk edəcəkdir, həm də ortaq gələcəyimizi daha möhkəm təməllər üzərində quracağıq.

Ankara Hacı Bayram Vəli Universitetinin professoru Hayati Beşirli:

Bakı türk tarixi üçün 100 il əvvəl hansı mənanı ehtiva edirdisə, bu gün də öz yerini qoruyub saxlayır

Ankara Hacı Bayram Vəli Universitetinin Ədəbiyyat fakültəsinin Sosiologiya bölməsinin professoru, əsasən gənclər siyasəti, sosio-iqtisadi və mədəni proseslər, mədəniyyət sosiologiyası sahələrində araşdırmalar aparan Hayati Beşirli də "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda iştirak etmək üçün Bakıya gəlib. Alim öz təəssüratlarını bizimlə bölüşüb.

100 il bundan əvvəl Bakıda keçirilən Qurultaya gələn türk xalqlarının ziyalılarının birgə çalışmaq iradəsini nümayiş etdirdiklərini qeyd edən Hayati Beşirli eyni iradənin bu anım toplantısında da özünü göstərdiyini vurğulayıb: "Bakı türk tarixi üçün 100 il əvvəl hansı mənanı ehtiva edirdisə, bu gün də öz yerini qoruyub saxlayır. Birinci Türkoloji Qurultayda türk xalqlarını qonaq edən bu gözəl şəhər 100 illik yubiley tədbirləri zamanı da bu qonaqpərvərliyin ən gözəl nümunəsini bir daha nümayiş etdirdi.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin "Bir millət, iki dövlət" kəlamı var. Bizim əlaqələrimiz, inkişaf etdirəcəyimiz əməkdaşlıqlar bu kəlamın bariz nümunəsidir".

Asiya Elmlər Akademiyaları və Elmi Cəmiyyətləri

Assosiasiyasının prezidenti, professor Ahmet Nuri Yurdusev:

Birinci Türkoloji Qurultay türk xalqlarının mədəni və elmi inkişaf yolunu müəyyənləşdirdi

Birinci Türkoloji Qurultayda ərəb əlifbasından latın qrafikalı əlifbaya keçid məsələsi, türk xalqlarının tarixi-etnoqrafik və linqvistik problemlərinin həlli, eləcə də keçmiş SSRİ ərazisində yaşayan bütün türkdilli xalqların mədəni və elmi inkişaf perspektivləri müəyyənləşdirilib. Məhz bu səbəbdən Qurultay tarixə bəzən "Əlifba Qurultayı" kimi də daxil olub.

nın (ASSA) prezidenti, professor Ahmet Nuri Yurdusev səsləndirib.

ASSA prezidenti qeyd edib ki, 17 iclası baş tutan Birinci Türkoloji Qurultayın əsas müzakirə mövzuları ədəbi dil, tədris metodikası və xüsusilə əlifba məsələsi olub.

Professor Ahmet Nuri Yurdusev vurğulayıb ki, Qurultay türkdilli xalqların həyatında müstəsna rol oynayıb, onların tarixinin, etnoqrafiyasının, ədəbiyyatının və incəsənətinin elmi cəhətdən dərinlən öyrənilməsi və inkişaf etdirilməsi üçün yeni üfqlər açıb. Alimin sözlərinə görə, Birinci Türkoloji Qurultay dünya mədəniyyəti tarixində türk xalqlarının da payının böyük olduğunu bir daha sübuta yetirib.

Bu fikirləri AMEA-da keçirilmiş "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda iştirak edən Asiya Elmlər Akademiyaları və Elmi Cəmiyyətləri Assosiasiyası-

Beynəlxalq Türk Akademiyasının prezidenti, akademik Şahin Mustafayev:

Bu konfrans bir əsr əvvəl səslənən ümumtürk ideyaların məntiqi davamıdır

Beynəlxalq Türk Akademiyasının prezidenti, akademik Şahin Mustafayev Bakıda Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi konfransın əhəmiyyəti ilə bağlı müsahibə verib. Müsahibəni təqdim edirik:

- Şahin müəllim, iki gün keçirilən və çoxlu sayda ziyalının qatıldığı beynəlxalq konfransın əhəmiyyətini necə dəyərləndirirsiniz?

- Bu gün AMEA və tərəfdaş təşkilatların təşkil etdiyi beynəlxalq konfrans böyük elmi və mənəvi əhəmiyyət daşıyır. Tədbir Türk xalqlarının mədəni və elm tarixində dönüş nöqtəsi olmuş 1926-cı il Bakı I Türkoloji Qurultayının 100 illiyinə həsr olunub. Həmin qurultayda olduğu kimi, bu gün də Türk dünyasının ziyalıları - xüsusilə dilçilər və ədəbiyyatçılar - bir araya gəliblər. Bu, həm elmi varisliyin, həm də tarixi yaddaşın davamlılığının göstəricisidir.

- 1926-cı il Bakı I Türkoloji Qurultayının tarixi əhəmiyyəti nədən ibarət idi?

- 1926-cı ildə keçirilmiş Bakı I Türkoloji Qurultayı ümumtürk tarixində mühüm mərhələ idi. İlk dəfə olaraq bütün Türk xalqlarının alim və ziyalıları bir araya gələrək Türk mədəniyyətini, dillərini və əlifbasını vahid elmi müstəvidə müzakirə etdilər. Türkologiya məhz həmin qurultayda integrativ elm kimi formalaşdı və sistemli yanaşma qazandı. Qurultayın ən mühüm nəticələrindən biri latın əlifbasına keçid məsələsi oldu. Lakin 1930-cu illərdə həmin ziyalı-

ların əksəriyyəti repressiyaya məruz qaldı. Onlar Türk xalqlarının milli kimliyini və mənəvi məsuliyyətini daşıyan insanlar idi. 1939-cu ildə isə qurultayın nailiyyətləri ləğv edildi və Türk xalqları zorla kiril əlifbasına keçirildi.

- Müstəqillik dövründə ortaq Türk əlifbası istiqamətində hansı addımlar atılıb?

- 1990-cı illərdə Türk dövlətləri müstəqilliklərini bərpa etdikdən sonra ortaq Türk əlifbası məsələsi yenidən gündəmə gəldi. Bu istiqamətdə elmi müzakirələr ardıcıl şəkildə davam etdirildi.

2022-ci ilin sentyabr ayında Türk Dövlətləri Təşkilatının qərarı ilə Dövlətlərarası Ortaq Əlifba Komissiyası yaradıldı və prosesin koordinasiyası Beynəlxalq Türk Akademiyasına həvalə edildi.

2023-cü ildən etibarən Komissiya fəaliyyətə başladı və 11 sentyabr 2024-cü il tarixində keçirilən üçüncü iclasında latın qrafikalı Ortaq Türk Əlifbası təsdiq olundu. Hesab edirəm ki, bu qərar 1926-cı ildə maarif və milli kimlik uğrunda mübarizə aparmış alimlərin ruhu qarşısında yerinə yetirilən tarixi və mənəvi öhdəlikdir. Bu, həm də göstərir ki, onların başladığı ideya yaşayır və Türk dünyası tərəfindən ardıcıl şəkildə davam etdirilir.

Bugünkü konfrans da sübut edir ki, zamanın sınaqlarından keçmiş ideyalar unudulmur. Mən konfransı təşkil edən AMEA-ya və tərəfdaşlarına təşəkkür edir, gələcək fəaliyyətlərində uğurlar arzulayıram.

Atatürk Öğretmen Akademiyasının prezidenti,

Şimali Kipr Türk Respublikasının akademiki Güner Konedralı:

Bu gün dil və əlifba birliyi ideyasının şahidiyik

"Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda iştirak edən Atatürk Öğretmen Akademiyasının prezidenti, Şimali Kipr Türk Respublikasının akademiki Güner Konedralı:

- Bəşəriyyət tarixində hər bir böyük nailiyyət müqəddəs bir xəyalla başlayır. Bu gün şahidi olduğumuz dil və əlifba birliyi ideyası da həmin xəyalların möhtəşəm bir gerçəkliyə doğru atılan qətiyyətli addımıdır. Bir əsr əvvəl təməli qoyulmuş bu milli hərəkat, artıq bu gün öz təsirini bütün dünyada hiss etdirməyə başlayıb və Türk dünyasını vahid bir amal ətrafında birləşdirib.

Mən bu mötəbər toplantıda Şimali Kipr Türk Cümhuriyyəti təmsil edən iki rəsmi şəxsdən biri olaraq iştirak edirəm. Şimali Kiprin belə sarsılmaz bir birliyin, belə bir nəhəng ailənin tərkib hissəsi olması bizlərə sonsuz fəxr və qürur hissi yaşadır.

Tam əminliklə deyə bilərəm ki, bu birlik ən qısa zamanda öz varlığını bütün dünyaya qəbul etdirəcək və global miqyasda həlledici bir güc strukturuna çevriləcəkdir.

Həç kimin şübhəsi olmasın ki, əcdadlarımızın öz canları və qanları bahasına apardıqları bu müqəddəs mübarizənin məntiqi nəticəsi olaraq, biz hədəflədiyimiz o ali zirvəyə çox yaxın gələcəkdə mütləq çatacağıq.

Yunus Əmrə İnstitutunun başqa yardımçısı Ömər Yıldız:

AMEA-nın binasında toplanan alimlərimizlə türk dünyasının gələcəyini şəkilləndirməyi hədəfləyirik

I Türkoloji Qurultayın 100 illiyi münasibətilə buradayıq. Türk dünyasının dörd bir yanından gələn fikir insanları ilə bir arada türk dilinin, sənətinin, elminin, mədəniyyətinin gələcəyini daha da irəliyə aparmaq, inkişaf etdirmək, ortaq dil, fikir, düşüncə üçün bir araya gəldik.

Bu fikri Yunus Əmrə İnstitutunun başqa yardımçısı Ömər Yıldız bildirib. O, deyib:

- AMEA-nın binasında 100 il öncə toplanan alimlərimizlə eyni ruh, eyni qərarlılıq və eyni baxış türk dünyasının gələcəyini şəkilləndirməyi hədəfləyirik. Bu yolda bizə dəstəyini əsirgəməyən hər kəsə təşəkkür edirik.

və dərsləri: tarix və müasirlik

Türk Mədəniyyətini Araşdırma İnstitutunun rəhbəri,
professor Ahmet Bican Ercilasun :

Birinci Türkoloji Qurultay türk xalqları arasında elmi birliyin təməlini qoydu

Bir əsr sonra Birinci Türkoloji Qurultayın keçirildiyi tarixi məkanda bir araya gəlmək böyük həyəcan və qürur hissi doğurur. Bu gün burada toplaşarkən 100 il əvvəl bu zalda olan atalarımızı, əcdadlarımızı xatırlayırıq.

Bu fikirləri Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında keçirilən "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda iştirak edən Türk Mədəniyyətini Araşdırma İnstitutunun rəhbəri, professor Ahmet Bican Ercilasun açıqlamasında səsləndirib.

Alim bildirib ki, 1926-cı ildə keçirilən Birinci Türkoloji Qurultay Türk dünyasının son dəfə bu miqyasda bir araya gəldiyi tarixi toplantı olub. Türkiyə, Özbəkistan, Qazaxı-

stan, Qırğızıstan, Rusiya, Macarıstan, Almaniya və digər ölkələrdən tanınmış alimlərin iştirakı ilə baş tutan Qurultay yalnız regional deyil, beynəlxalq elmi platforma xarakteri daşıyıb və türk xalqları arasında elmi əməkdaşlıq və integrasiyanın əsasını qoyub.

Professor Ahmet Bican Ercilasun vurğulayıb ki, Qurultayda türkologiyanın bütün əsas problemləri ilk dəfə sistemli şəkildə müzakirə olunub, elmi məruzələr dinlənilib. Toplantının diqqət mərkəzində dayanan əsas məsələlərdən biri isə bütün türkdilli xalqlar üçün latın qrafikasına əsaslanan yeni əlifbanın qəbul edilməsi olub. İnstitut rəhbəri xatırladı ki, məhz bu ideyanın davamı olaraq, iki il sonra - 3 noyabr 1928-ci ildə Türkiyə Cümhuriyyəti latın qrafikalı əlifbaya keçid edib.

Hacettepe Universiteti Türkoloji Araşdırmalar
İnstitutunun direktoru, professor Yunus Koç:

Türkoloji Qurultayın 100 illiyinin yüksək səviyyədə qeyd olunması gələcək elmi araşdırmalar üçün də mühüm zəmin yaradır

Birinci Türkoloji Qurultay XX yüzillikdə türk xalqlarının, o cümlədən Azərbaycan xalqının mədəni həyatında baş vermiş ən əlamətdar hadisələrdən biri olmuşdur.

Bu fikirləri Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinə həsr olunmuş "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda iştirak etmək üçün ölkəmizdə səfərdə olan Hacettepe Universiteti Türkoloji Araşdırmalar İnstitutunun direktoru, professor Yunus Koç açıqlamasında bildirib.

O, Birinci Türkoloji Qurultayın keçirilməsinin tarixi zərurətindən danışıqda, toplantının məhz Bakı şəhərində təşkil olunmasının səbəblərinə diqqət çəkib. Bildirib ki, XX əsrin əvvəllərində Bakı iqtisadi, ticari və mədəni baxımdan regionun aparıcı mərkəzlərindən biri kimi tanınmağa başlamışdı və bu amil Qurultayın burada keçirilməsini şərtləndirən əsas səbəblərdən olmuşdur.

Professor Yunus Koç qeyd edib ki, 1926-cı ilin 26 fevral - 6 mart tarixlərində türk dünyasının tanınmış alimləri, dilçiləri, tarixçiləri, şairləri, yazıçıları və digər görkəmli müfəkkirləri ilk dəfə bu miqyasda bir araya gələrək SSRİ əra-

zində yaşayan türk xalqlarının tarixi, ədəbiyyatı, dili, əlifbası, etnoqrafiyası və mədəniyyəti ilə bağlı yaxın gələcəyə hesablanmış mühüm qərarlar qəbul etmişdir.

İnstitut direktoru vurğulayıb ki, məhz Birinci Türkoloji Qurultayın qərarları əsasında keçmiş Sovetlər Birliyinə daxil olan türk respublikalarında latın qrafikalı əlifbaya keçid prosesinə başlanılıb. Eyni zamanda, bu Qurultayda ilk dəfə olaraq türk xalqlarının öz tarixi və mədəni irsi ilə bağlı elmi tədqiqatların istiqamətləndirilməsinə dair sistemli yanaşma formalaşdırılıb.

Türkiyəli professor bildirib ki, Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinin yüksək səviyyədə qeyd olunması gələcək elmi araşdırmalar üçün də mühüm zəmin yaradır. Onun sözlərinə görə, bu yubiley yalnız tarixi xatırlamaq deyil, həm də ideya varisiyini nümayiş etdirmək baxımından əhəmiyyətlidir.

"1926-cı ildə Qurultay iştirakçılarına 'yoldaşlar' deyə müraciət olunurdu. Bu gün isə 'qardaşlar' deyə müraciət edirik. Bu dəyişiklik Türk dünyasında ideoloji çərçivədən mənəvi və milli həmrəyliyə keçidin rəmzidir", - deyə institut direktoru əlavə edib.

Ankara Hacı Bayram Vəli Universitetinin Türkoloji Mərkəzin direktoru,
professor Hülya Kasapoğlu-Çengel:

100 il əvvəlin qiymətini yenidən dərk edirik

Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinə həsr olunmuş "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda iştirak edən Ankara Hacı Bayram Vəli Universitetinin Türkoloji Mərkəzin direktoru, professor Hülya Kasapoğlu-Çengel tədbirlə bağlı müsahibə verib.

- Hülya xanım, xoş gəlmisiniz. Çox gözəl və mənalı bir gündə görüşürük. Həqiqətən də, tarixi bir gündür. Elə bir gündür ki, 100 il əvvəl atalarımızın, böyük arzuların qovuşduğu bir məkandaydıq. Bizi bu gün də yaşadan məhz o arzulardır. Bir anlıq 100 il əvvələ, keçmişə qayıdaq. Sizin bir elm adamı, türkoloq, dilçi, vətəndaş və bir türk xanımı kimi fikirlərinizi bildirmək istərdik.

- 100 il əvvəl, 26 fevral tarixini hazırlayan mühüm səbəblər var idi. Sovet rejiminin ağır təzyiqlərinin olduğu bir dövrdə təkə sovet türkoloqları deyil, həmçinin Türkiyə Cümhuriyyətdən, Almaniya və müxtəlif ölkələrdən gələn, əksəriyyəti türk soylu xalqlardan ibarət nümayəndələr bu toplantıda iştirak edirdi. Bu toplantının İsmayıl bəy Qasıralıya və cədidizm hərəkatına qədər uzanan böyük bir tarixi arxa planı var idi. Qasıralının gələcək üçün böyük ümidləri və hədəfi var idi: türksöylü xalqlar üçün ortaq ədəbi dil, ortaq ədəbiyyat və ortaq mədəni həyat yaratmaq. Buna böyük ehtiyac var idi, çünki biz Bilgə xaqandan və Orxon-Yenisey abidələrindən bəri tarixdə müstəqil yaşamış bir millətlik; müstəqil-

lik bizim xarakterimizdir. Lakin Çar Rusiyasının hakimiyyəti ilə türk dünyası güclü, totalitar və avtoritar bir rejimin altına düşmüşdü. Qasıralının öncülük etdiyi "Tərcüman" qəzeti, eləcə də o dövrdə Azərbaycanda nəşr olunan "Ziyayi-Qafqaziyyə" və "Kəşkül" kimi mətbuat orqanlarının hamısının məqsədi ortaq idi: ortaq mədəni həyat qurmaq. İ.Qasıralı buna nail oldu və fəaliyyəti vəfatından sonra da davam etdi. Onun yarımçıq qalan hədəfləri 1926-cı ildə Bakıda bir qığılcıma çevrildi. Xarici türkoloqlar qurultayın Radlova ithaf olunmasını istəsələr də, Səməd Ağamalıoğlu kimi simaların başçılıq etdiyi türk tərəfi onun məhz İ.Qasıralıya ithaf edilməsini təklif etdilər. Bu, türk dünyasının ümidi və gələcəyi idi. Ən önəmli məsələ isə əlifba idi. Bir tərəf bizi tarixi mirasa bağlayan on əsrlik ərəb əlifbasında qalmaq, digər tərəf isə latın qrafikasına keçməyi müdafiə edirdi. Bu qurultayda Qazaxıstandan Əhməd Baytursun, Qırğızıstandan Qasım Tınıstanov və Ukraynadan Kırım əsilli Aqafangel Kırımski kimi çox qiymətli şəxsiyyətlər iştirak edirdilər. Bu nümayəndələrin aqibəti isə çox ağır oldu, biri əcəli ilə vəfat etdise, digərlərinin hamısı "Böyük terror" dövründə ya qətlə yetirildi, ya həbsxanalarda can verdi, ya da sürgün olundu.

- Bugünkü tədbir üçün fikirləriniz, arzularınız.

- Bu gün biz 100 il əvvəlin qiymətini yenidən dərk edirik və Azərbaycan yenidən bu tarixi hadisəyə ev sahibliyi edir. O zaman Azərbaycan SSR-in paytaxtı olan Bakı, indi müstəqil Azərbaycan Respublikasının paytaxtı kimi bu günü yad edir. Lakin bu, sadəcə toplantılarla kifayətlənməməli, 100 ildir həllini gözləyən məsələlər artıq real həyata keçirilməlidir.

Türkiyənin İstanbul Universitetinin
professoru Osman Fikri Sertkaya:
Türk dünyasının qəlbi Bakıdır

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin binasının Böyük akt zalında keçirilən "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda iştirak edən Türkiyənin İstanbul Universitetinin professorları Osman Fikri Sertkaya və Ayşe Gül Sertkaya bizimlə öz təəssüratlarını bölüşüblər.

Bakıya dəfələrlə səfər etdiklərini vurğulayan Ayşe Gül Sertkaya hər gəldiklərində paytaxtın daha da gözəlləşdiyinin şahidi olduqlarını, inşa edilən yeni binalar, aparılan restavrsiya işləri sayəsində şəhərin görünüşünün təməmlə dəyişdiyini, Bakının tam bir Qərb şəhərinə çevrildiyini qeyd edib.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında da dəfələrlə olduqlarını bildirən alim bir çox elm adamı ilə tanışlıqlarından və birgə əməkdaşlıq əlaqələrinin mövcudluğundan bəhs edib.

Professor Osman Fikri Sertkaya isə hələ 38 il bundan əvvəl, 1988-ci ildə Türkiyə nümayəndə heyətinin rəhbəri olaraq, Bakıya ilk gəlişini xatırlayıb, həmin vaxt "Kitabi Dədə Qorqud" Kollokviumunun məhz Azərbaycanın paytaxtında təşkil olunmasından danışıb: "Bakıda, Azərbaycanda çoxsaylı elmi toplantılarda iştirak etmişəm. Bu il Bakıya ilk gəlişimin 38-ci ildönümüdür. Hələ 1987-ci ildə Moskvada bir çox tanınmış elm adamları ilə müzakirələr apararkən, məndən soruşdular ki, "Kitabi Dədə Qorqud" Kollokviumu harada keçirilsin, mən də cavab verdim ki, Bakıdan başqa bir yer düşünməyin. Türk dünyasının qəlbi Bakıdır.

Daha sonra dastanın 1300 illik yubileyi ilə əlaqədar da Bakıda toplaşdıq, Heydər Əliyevi burada dinləmək şərəfi bizə nasib oldu. Qeyd edim ki, Heydər Əliyevin çox gözəl nitqi vardı. Burada çox dost qazandıq, bir çoxu artıq aramızda yoxdur, onların əziz xatirələrini rəhmətlə anırıq. Hələ 1988-ci ildə Bəxtiyar Vahabzadəni görmək şərəfinə də nail olmuşuq. Çox xatirələrimiz var. Ən son itirdiyim azərbaycanlı dostum akademik Tofiq Hacıyev idi.

İndi biz yenidən Bakıdayıq, bütün dostlarımızı yad edirik. Azərbaycanlı qardeşlərimizə sağlam, xoşbəxt həyat arzulayıram, hər şey könlünüzə olsun".

Qazaxıstan TEN Elm Komitəsinin M.O.Auezov
adına Ədəbiyyat və İncəsənət İnstitutunun elmi işlər
üzrə direktor müavini professor Almira Kaliyeva:
Tarixi əks-səda

"Bu gün Azərbaycan Elmlər Akademiyasında keçirilən konfrans, 1926-cı il Birinci Türkoloji Qurultayının ideyalarının miqyasını və strateji dərinliyini elmi ictimaiyyətə qaytardığı üçün həqiqətən tarixi bir konfransdır. Düz yüz il əvvəl Bakıda keçirilən qurultay sadəcə akademik forumdan daha əhəmiyyətli idi. Humanitar elmlərin mənzərəsini dəyişdirən bir tədbir bütün türk xalqlarının dilinin, ədəbiyyatının, yazısının və mənəvi irsinin öyrənilməsi üçün ortaq bir metodologiya ideyası ilk dəfə səsləndirildi. Bu ideya Qazaxıstanda, Azərbaycanda və bütün türk dünyasında tədqiqatları formalaşdırmağa davam edir".

Bu sözləri Qazaxıstan Respublikası Təhsil və Elm Nazirliyinin Elm Komitəsinin M.O.Auezov adına Ədəbiyyat və İncəsənət İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor müavini professor Almira Kaliyeva deyib.

Qazaxıstanlı professor daha sonra bildirib:

- Bir əsrin keçməsi qurultayın ideyalarının aktuallığını itirmədiyini, əksinə, həmin ideyaların 21-ci əsrdə yenidən canlandığını açıq şəkildə göstərdi. 1926-cı il tədbirinin iştirakçıları vahid elmi platforma arzusunda olsalar da, müasir texnologiyalar, vahid rəqəmsal korpuslar, yazılı abidələrin kodlaşdırılması, müasir reyestrlər, verilənlər bazaları və beynəlxalq tədqiqat şəbəkələri bu arzunu bir infrastrukturaya çevirməyə imkan verir. Beləliklə, Bakıdakı konfrans tarixi yaddaşdan praktik, texnoloji cəhətdən dəstəklənən elmi qarşılıqlı təsir mexanizmlərinə keçidi simvollaşdırır.

Bugünkü elmi konfrans çərçivəsində Qazaxıstanın bütün türk dünyası ilə dialoqu xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Hər bir ölkə türk intellektual məkanının vacib bir nöqtəsidir və hər biri öz akademik ənənəsinə əsaslanır. Qazaxıstanda bu ənənə Əhməd Baytursunov və Kudaibergen Jubanovdan Mirzatay Joldasbekova, Alma Kyraubayeva və Karjaubai Sartkojaulya qədər inkişaf etmişdir. Azərbaycanda isə bu ənənə Bakı məktəbinin klassiklərindən müasir tədqiqat mərkəzlərinə qədər uzanır. Bu xətləri birləşdirərək konfrans tarixi davamlılığın müasir elmi dinamika ilə qarşılaşdığı bir məkan yaradır.

Bugünkü tədbirin tarixi əhəmiyyəti onun möhkəmləndirici gücündən irəli gəlir. Konqresin 100 illiyi artıq sadəcə bir ildönümü deyil. Bu, türkologiya üçün ruhi abidələrdən müasir ədəbiyyata, arxivlərdən rəqəmsal xəritələrə və depolara qədər vahid bir fənn kimi transformasiya anıdır. 1926-cı ildən bəri ilk dəfə olaraq türk alimləri yalnız cari məsələləri müzakirə etmək üçün deyil, həm də humanitar integrasiyanın gələcəyi ilə bağlı strateji söhbət üçün toplaşırlar. Yazılı irs bu söhbətin mərkəzindədir, çünki bu, mədəni yaddaşın davamlı xəttini təşkil edən mətnlərdir.

Əslində, bugünkü elmi konfrans türkologiyanın strateji yetkinlik mərhələsinə qədəm qoyduğunu nümayiş etdirir. Konqres iştirakçıların arzuladığı elmi birlik, ortaq irs və onun öyrənilməsinin müasir metodları ilə birləşən türk ölkələrinin açıq əməkdaşlığı sayəsində gerçəkləşə bilər. Bugünkü tədbiri həqiqətən tarixi edən keçmişlə gələcək arasındakı bu əlaqədir.

Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları

Başkent Universitetinin professoru Abdurrahman Güzel:

Ulu babalarımızın fəlsəfəsindən ilham alaraq türk birliyini və bərabərliyini yenidən öyrənirik

Türk birliyini əks etdirən bu möhtəşəm qurultay Türk dünyasını təkcə coğrafi baxımdan deyil, həm də dil, ədəbiyyat, ortaq köklər və inanc müstəvisində, hər bir nöqtədə vəhdət halında birləşdirir. Belə tədbirlər türkçülük şüurunu əsas tutur və qardaşlıq bağlarını daha da möhkəmləndirir.

Müqəddəs inancımızın "bir olun, parçalanmayın" əmrinə sadıq qalaraq, elm, təhsil və mədəniyyət sahələrində türkçülüyə aid olan hər bir dəyəri tam mənası ilə hiss edirik. Əslində bu hərəkətin təməlləri 1919-cu ildən atılmağa başlamış, Sovet dövrünün mürəkkəb şərtlərinə baxmayaraq universitetlərin və ziyalıların çiyinlərində yaşamış, nəhayət 1926-cı ildə Bakıda keçirilən Birinci Türkoloji Qurultay ilə öz tarixi zirvəsinə çatmışdır.

Bu fikirləri AMEA-da keçirilən "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda iştirak edən Başkent Universitetinin professoru Abdurrahman Güzel deyib.

Professor daha sonra bildirib:

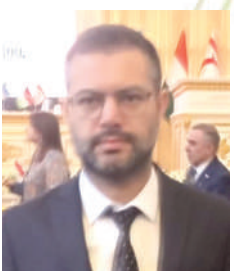
- Biz burada ulu babalarımızın fəlsəfəsindən ilham alaraq türk birliyini və bərabərliyini yenidən öyrənirik.

Bu gün bir əsrə yaxın yaşı olan bu ideyanın nə qədər canlı olduğunu şahidiyik. Dövlətlərimizin və hökumətlərimizin bu irsə sahib çıxması, prosesin artıq beynəlxalq bir xarakter alması Türk dünyası daxilində möhtəşəm bir inteqrasiya yaratmışdır. İnanıram ki, bu birlik və bərabərlik ruhu gələcəkdə daha parlaq və əzəmətli zəfərlərə yol açacaqdır.

Türkiyə Respublikası Marmara Universitetinin dosenti Sərdar Oğuzhan Çaycıoğlu:

Türk dünyasının mədəniyyət, dil və ədəbiyyat sahəsində birlik təməli bu qurultayla başladı

Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi konfransda iştirak edən Türkiyə Respublikası Marmara Universitetinin dosenti Sərdar Oğuzhan Çaycıoğlu tədbirlə bağlı təsəvvürlərini bölüşüb.

di. Ancaq bu günə baxdıqda, bütün türklər yavaş-yavaş artıq Latin əlifbasına keçirlər. Birinci Türkoloji Qurultay, əslində, Türk Dövlətləri Təşkilatının qurulmasının da təməlləridir. Yeni bu gün Türk dünyasının mədəniyyət, dil və ədəbiyyat sahəsində birlik təməli bu qurultayla başladı. Bu səbəbdən bunu vacib hesab edirik və qurultayın yubileyi münasibətilə burada toplaşmışıq.

- Keçən dövrə gənc alim olaraq baxışlarınız?

- Məncə, çox gözəl bir inkişafdır. Yüz ildə bu qədər mühüm məsafə qət edilməsi, təbii ki, təqdirəlayiqdir. Bunda son illərdə Azərbaycan və Türkiyə arasında yaşanan daha yaxın yaxınlaşmanın da rolu var. Xüsusilə Qarabağ müharibəsindən sonra bilirsiniz ki, daha böyük bir yaxınlaşma oldu və bu, Türk Dövlətləri Təşkilatına çevrildi. Əvvəllər bunun adı "Türkdilli Xalqların Birliyi" və ya buna bənzər şəkildə idi. Amma artıq adı "Türk Dövlətləri" oldu. Bəzi dövlətlər müşahidəçi kimi qatıldılar, amma artıq onlar da yaxından izləyərək bu birliyə daxil olmağa başladılar. Buna görə də son illərdə birlik mənasında daha böyük yaxınlaşma görürəm.

- Bu konfrans üçün sözlünüz, fikriniz, arzunuz.

- Qürurluyuq. Burada olduğumuz üçün çox xoşbəxtik. Çünki bu, mənim üçün, həqiqətən, mühüm bir fürsətdir. Mən bir gənc alim kimi tədbirdə iştirakımla qürur duyuram. Özümü şanslı hiss edirəm, çünki 100-cü ildə buradayam. Bu mənim üçün, həqiqətən, əhəmiyyətlidir.

Təbii ki, babalarımız - Əlibəy Hüseynzadə və digərləri, saymaqla bitməyən dəyərlərimiz bu otaqda bu qurultayı keçiriblər. Yenidən bu havanı duymaq mənim üçün çox xoşdur.

Fatih Sultan Mehmet Universitetinin professoru Ahmet Taşağıl:

Türk tarixini və mədəniyyətini ən üst səviyyədə araşdırıb gələcək nəsillərə ötürməliyik

Fatih Sultan Mehmet Universitetinin professoru Ahmet Taşağıl Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi konfransın əhəmiyyəti ilə bağlı müsahibə verib.

niş bir əraziyə yayılıb. Azərbaycan bunun mərkəzindədir, Bakı bunun mərkəzində möhtəşəm bir yerdirdir. Amma ümumi baxsaq, Koreyadan Macarıstana, Sibirin dərinliklərindən Hindistana qədər çox geniş sahələrdə türk tarixi özünü göstərir. Bakı Türkoloji Konqresi isə bunun zirvəsidir. Biz bu zirvədən dərs çıxararaq gələcək nəsillərə türkoloji araşdırmaların necə aparılmalı olduğunu anlatmalıyıq.

Bugünkü baxışımız təbii ki, bunun 100-cü ilinə olan baxışdır. Dünya çox inkişaf etdi, dəyişdi, amma şükürlər olsun ki, Azərbaycan hələ də var. Türklər də var, türk mənşəli xalqlar da var. Bir tarixçi kimi deyə bilərəm ki, biz türk tarixini və mədəniyyətini ən üst səviyyədə araşdırıb gələcək nəsillərə ötürməliyik. Ona görə də 100-cü ildə burada toplaşmaq çox dəyərlidir. Mən Azərbaycan dövlətinə, Azərbaycan xalqına, Elmlər Akademiyasına, Türkiyədən və digər türk dünyasından gələn hər kəsə təşəkkür edirəm. İndi mən burada olduğum üçün çox həyəcanlı və qürurluyam. Bir çox qazax, azərbaycanlı və digər ölkələrdən gələn dostlarım var. Bir araya gəlmək, buranı yad etmək çox vacibdir. Çünki bu insanların bir hissəsi əziyyət gördü, işgəncəyə məruz qaldı və həyatını itirdi. Bunları gələcək nəsillərə düzgün anlatmaq və unutmamaq lazımdır. Hər zaman daha irəliyə doğru getməliyik.

- Əhməd bəy, babalarımızın 100 il bundan əvvəl burada, bu sarayda, bu gözəl məkanda yaratdığı nur, işıq 100 il sonra bizə gəlib çatıb. İndi bilmək istərdim, bu yüzillik tarixində nələri müşahidə etdiniz?

- Əslində, XIX əsrin ikinci yarısı və XX əsrin ilk yarısında türklər bir oyanış dövrünə qədəm qoydular. Bütün türk xalqları - istər Sibirə, Orta Asiyada, Azərbaycanda, istərsə də Qara dənizin şimalında və Türkiyədə. Bakı Türkoloji Qurultayın bunun bir təzahürü, bir nəticəsidir. Həqiqətən də, bu gün bütün dünyada türkoloji və türklük elmi araşdırmalarında bu, çox dəyərli bir simvoldur. Bu gün biz türk tarixini, dilini, ədəbiyyatını və mədəniyyətini araşdırırıqsa, Bakı Türkoloji Qurultayına çox şey borcluuyuq. O dövrün çətin şərtləri altında, Sovetlərin təzyiqi və s. baxmayaraq, onlar əllərindən gələni edərək türklük elmi naminə mühüm işlər gördülər. Biz də onların yolu ilə getməyə çalışırıq. O zamankı böyük alimlərə - bütün ölkələrdən qatılan o 131 nəfərə çox təşəkkür edirik, minnətdarlığımızı bildiririk. Çünki türk tarixi çox gə-

Professor Şükrü Haluk Akalın:

I Türkoloji Qurultay türk dünyasında bir qığılıcı kimi çıxdı

1926-cı ildə Bakıda toplanan I Türkoloji Qurultayın 100-cü ilində eyni binada -İsmailiyyə sarayında toplanmışıq. Bu önəmli toplantı türk dünyasında demək olar ki bir qığılıcı kimi çıxdı və ortaq əlifba, ortaq terminlər mövzusunda çox dəyərli söhbətlər getdi, fikirlər söyləndi və sonda qərarlar alındı.

Bu fikri böyük türkoloq alim Şükrü Haluk Akalın bildirib. O, daha sonra deyib:

- Qurultayın 100-cü ilində hansı məsələlərdən danışmalıyıq, günümüzün texnologiya imkanları ilə inkişaf etdirilməsi və türkologiyanın yenilikləri ilə incələnməsi üçün nələr etməliyik, bütün bunları çözmək üçün bura yığılmışdıq.

Bu baxımdan bizi bir araya gətirən AMEA və Yunis Əmrə İnstitutuna təşəkkür edirəm və konfransa uğurlar arzulayıram.

İstanbul Universitetinin professoru Cahid Şenel:

Ortaq əlifbaya keçid məsələsində konseptual təməl

AMEA-da keçirilən "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda iştirak edən İstanbul Universitetinin professoru Cahid Şenel:

- Yüz il əvvəl keçirilən tarixi qurultay, əlifba birliyi və latın qrafikasına keçid ideyasının nəzəri əsaslarını ortaya qoymaqla yanaşı, dövlət xadimlərinin iradəsi ilə bu addımın praktikaya köçürülməsinin təməlini qoydu. Uzun müddətdir ki, ortaq əlifba üzərində türk dövlətlərinin elmlər akademiyaları, Türk Dil Qurumu və türk coğrafiyasının nüfuzlu alimləri tərəfindən ciddi elmi araşdırmalar aparılıb.

Hesab edirəm ki, bu konfrans tarixi bir dönüş nöqtəsidir. Necə ki yüz il əvvəl əlifba islahatı ilə strateji bir addım atılmışdısa, bu gün də ortaq əlifbaya keçid məsələsində konseptual bir təməl qoyulur. Bu elmi yanaşmanın yaxın illərdə real müstəviyə keçəcəyinə və praktik addımlarla təcəllanacağına əminəm.

Bir əsr əvvəl başlayan və bu gün burada davam etdirilən fəaliyyətlər Türk dünyasının gələcək taleyində yeni və möhtəşəm bir səhifə açacaq.

Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu, layihə rəhbəri Maksat Arğınbekuli:

Bakı konfransı türklərin daha sıx inteqrasiyası üçün möhtəşəm tədbirdir

Türk dünyasının möhkəmlənməsi, eləcə də vahid dil və informasiya məkanının təkmilləşdirilməsi üçün möhkəm təməl qoymuş, bütün türk dövlətləri və xalqları arasında iqtisadi, siyasi və mədəni əlaqələrin daha da genişlənməsinə və dərinləşməsinə töhfə vermiş Birinci Türkoloji Qurultayın keçirildiyi günlərlə üst-üstə düşən Bakıda keçirilən tədbirin türk dünyası üçün əhəmiyyəti böyükdür.

Bu sözləri Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu, layihə rəhbəri Maksat Arğınbekuli deyib.

Maksat Arğınbekuli daha sonra bildirib:

- 1926-cı il fevralın 26-dan martın 6-dək Bakıda keçirilən Türkoloji Qurultayda Qazaxıstanı ölkə ziyalıların və akademik dairələrinin nümayəndələri təmsil edirdilər. Qazaxıstandan olan əsas nümayəndələr: Əhməd Baytursinov - dilçi, qazax yazılı dilinin islahatçısı və ictimai xadim idi. Qurultayın ən nüfuzlu iştirakçılarından biri olaraq o, əlifba və orfoqrafiya məsələləri üzrə çıxış etmişdir. Xaləl Dosmuxamedov - alim, həkim və maarifçi, Eldes Ömərov - müəllim və dilçi, Teljan Şonanov - dilçi, metodist və ictimai xadim idilər.

Türk xalqlarının inteqrasiya prosesi Qazaxıstan üçün çox vacibdir, çünki biz ortaq mədəni irsi bölüşürük. Onu beynəlxalq səviyyədə qorumaq və təbliğ etmək vacibdir.

və dərsləri: tarix və müasirlik

Dosent Muhammed Emin Yıldızlı:
Xəzəri ilk dəfə görəndə
köklərimi hiss etdim və
"Bir millət, iki dövlət"
sözlərinin mənası mənim
üçün daha da artdı

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin binasının Böyük akt zalında "Birinci Türkoloji Qurultayın qurucuları və dərsləri: tarix və müasirlik" mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda İstanbul Universitetinin Türkoloji Araşdırmalar İnstitutunun müəllimi dosent Muhammed Emin Yıldızlı da məruzəçi qismində iştirak edib. Alim Bakıda təşkil olunan tədbirlər haqqında təəssüratlarını bizimlə bölüşüb.

Bakıda ilk gəlişi olduğunu deyən Muhammed Emin Yıldızlı həm şəhərin görünüşünü, həm də insanların qonaqlara qarşı isti, doğma münasibətini çox bəyəndiyini bildirib: "Bunu da deməliyəm ki, Xəzər dənizini ilk dəfə görəndə yaşadığım hissin sevinc, həyəcan hissi və ya başqa bir hiss olduğunu anlamadım, amma köklərimi hiss etdim, və "Bir millət, iki dövlət" sözlərinin mənası mənim üçün daha da artdı".

Əsasən Türk dünyası diasporasının fəaliyyətləri, türk dili və dil siyasəti, həmçinin türk millətçiliyi ilə bağlı araşdırmalar aparan alim konfransda "Bakı Türkoloji Qurultayına etno-simvolist aspektdən bir baxış" adlı məruzə ilə çıxış edəcəyini söyləyib: "Əlbəttə ki, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası tanıdığımız bir qurumdur, amma ilk dəfədir ki, belə bir fəaliyyət ətrafında bir araya gəlirik. Həmkarların göstərdiyi maraq və xüsusi diqqət çox aydın görünür. Sizin vasitənizlə Milli Elmlər Akademiyasına bir daha təşəkkür etmək istəyirəm".

Muhammed Emin Yıldızlı ikitərəfli münasibətlərin genişləndirilməsi ilə bağlı fikirlərini bölüşərkən qeyd edib ki, ölkələrimiz arasında əlaqələr xüsusilə Qarabağ müharibəsindən sonra xeyli inkişaf edib. Vurğulayıb ki, Azərbaycanın Vətən müharibəsində qazandığı Zəfər olduqca mühüm, əhəmiyyətli nailiyyətdir, bu uğur ictimaiyyətdə böyük rezonans doğurub. Alim əlavə edib ki, yaranan realığı daha da möhkəmləndirmək üçün diaspor təşkilatları birgə fəaliyyət planları hazırlamalı, söylərini daha çox bu istiqamətə yönəltməlidirlər.

Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubiley tədbirlərində iştirakından məmnunluğunu dilə gətirən Muhammed Emin Yıldızlı 1926-cı il Qurultayına layiq bir proqram hazırladıklarına görə Yunus Əmrə İnstitutu, AMEA, Xəzər Universiteti və digər təşkilatçılara dərin minnətdarlığını bildirib: "Bu hadisənin ən böyük əhəmiyyəti türkoloqların türk dünyasının gələcəyi ilə bağlı gözləntilərini və ümidlərini artırmasıdır. Bakıda gerçəkləşən bu proqram nümayiş etdirir ki, Türk dünyasının birliyi elmi və siyasi əsaslara söykənərək artıq reallığa çevrilməkdədir".

Birinci Türkoloji Qurultaydan bu günə ortaq əlifba məsələləri ilə bağlı beynəlxalq elmi simpozium

Martın 3-də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında Xəzər Universitetində keçirilən "3-cü Ortaq Türk Keçmişindən Ortaq Türk Gələcəyinə doğru: 100-cü il dönümündə Türkoloji Qurultaydan bu günə ortaq əlifba məsələləri" adlı beynəlxalq elmi simpozium davam etdirilib.

Simpoziumda AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli giriş nitqi ilə çıxış edib. Akademik qeyd edib ki, Birinci Türkoloji Qurultayın 100 illik yubiley tədbirləri davam edir. Biz yüz il sonra bu salonda əhəmiyyətli beynəlxalq elmi konfrans keçirdik. Tədbirdə Türkiyədən, Özbəkistandan, Türkmənistandan, Qırğızistandan, Qazaxıstandan, Şimali Kiprdən qonaqlar iştirak etdilər. Bu gün AMEA-da Birinci Türkoloji Qurultayın yubileyi ilə bağlı növbəti elmi simpozium keçirilir. 100 il əvvəl Türk dünyasının birlik və həmrəyliyi ifadə edən qurultay türkologiya elmini formalaşdırmış, onun sistemini müəyyən etmişdir. Əgər qurultaya qədər yalnız dilçilik sahəsi aktual öyrənilirdisə, bu mütəbər tədbir ədəbiyyat, tarix, etnoqrafiya, folklor, sənətsünaslıq sahələrini də əhatə etdi. Sovet hakimiyyəti bu qədər geniş sahələrin integrasiyasının genişlənməsindən ehtiyat edərək onları repressiyaya məruz qoydu.

Bildirilib ki, Birinci Türkoloji Qurultay, həmçinin türkologiya elminin əsas hədəf və istiqamətlərini müəyyən edib. Qurultaydan bəri ötən dövr türkologiyaya daha geniş aspektdən yanaşılması, türkologiyaya dair araşdırmalar sahəsində yeni konsepsiyaların formalaşdırılması, Azərbaycanın türkoloji araşdırmaların nüfuzlu mərkəzlərindən biri kimi tanınması və türk xalqlarının mədə-

ni-mənəvi birliyinin nəzəri-elmi bünövrəsinin yaradılması ilə əlamətdardır.

Hazırda AMEA-da çap olunan "Türkologiya" jurnalı ənənəni davam etdirir. Burada dilçiliklə yanaşı, folklor, etnoqrafiya, sənətsünaslıq, tarix, fəlsəfə və başqa elm sahələri istiqamətində məqalələr çap olunur. Azərbaycanda artıq Birinci Türkoloji Qurultayın müəyyən etdiyi türkologiya elmləri sistemi tətbiq olunur. Bu sahədə konkret işlər görülür.

Qurultayın ən böyük xidmətlərindən biri də türksoylu ölkələrdə milli ziyalılığı qorumaq, inkişaf etdirmək və türk ölkələrində elmin təşkilatlanması məsələsi olmuşdur. Türkoloji qurultayın ən böyük zəfəri həm də latın əlifbasına keçiddir. 1926-cı ildə çoxcəhətli müzakirələrdən sonra latın əlifbası qəbul edildi ki, bu da Türk dünyasını birləşdirən və mədəni birliyi integrasiya edən mühüm faktorlardan biri idi.

Daha sonra Türk Dil Qurumunun üzvü, Hacettepe Universitetinin professoru Şükrü Haluk "Birinci Türkoloji Qurultaydan müasir Türk lüğətçiliyinin yaranmasına", AMEA Şərqsünaslıq İnstitutunun elmi işçisi, dosent Zülfiyyə Vəliyeva Önlən "Latın qrafikasına keçidin yüzilliyində yeni nəslin problemləri", Özbəkistandan Daşkənd Universitetinin dosenti Jura Xudoyberdiyev "Birinci Türkoloji Qurultayda türk dillərində sinharmonizmin müzakirəsi", Qazaxıstan Dövlət Dilinin İnkişafı İnstitutunun professoru Bijomart Kapalbekovun "Türkologiyada avropamərkəzlilikdən müstəqil milli yaşayışa" mövzularında məruzələrlə çıxış ediblər. Məruzələrdə türkoloji qurultay üçün əhəmiyyətli mövzular ətrafında elmi-nəzəri tezislər səsləndirilib, prinsipial təkliflər irəli sürülüb.

Konfrans məruzələr ətrafında müzakirələrlə yekunlaşıb.